

Rozdział 1

Równowaga – Dbalność o siebie, innych i otoczenie – Dziecko Świata lata 3-6+

”Dziecko może rozwijać się jedynie poprzez doświadczenie w swoim otoczeniu. Takie doświadczenie nazywamy pracą.” - Dr Maria Montessori

Ćwiczenie równowagi w chodzeniu jest ulubionym zadaniem dla dzieci w tym wieku i bardzo ważnym dla ich prawidłowego rozwoju

PIERWSZE SZEŚĆ LAT

Wiedza o tym, że pierwsze sześć lat życia to najważniejszy okres w kształtowaniu osobowości człowieka jest dziś powszechnie przyjęta. W tym okresie dziecko staje się całkowicie członkiem kultury i rodziny, w której żyje, chłonąc jej język, nastawienie do świata, obyczaje, wartości. Dziecko, które spędza swoje pierwsze sześć lat życia w otoczeniu pełnym miłości i wsparcia, uczy się kochać siebie oraz czuje się w tym świecie bezpiecznie. Dziecko, które doświadczyło radości z wkładu, jaki wnosi ono w swoją rodzinę czy grupę, uczy się kochać podejmując wysiłek, i czuje się potrzebne.

Każde dziecko, z natury, chce ciągle uczyć się i wzrastać do granic swoich możliwości. Podczas pierwszych sześciu lat czyni to ono naśladowując tych, którzy żyją wokół niego.

Aby wspierać tę potrzebę ciągłego rozwoju musimy odpowiednio przygotować otoczenie zarówno fizycznie, jak i społecznie, zapewniając narzędzia, za pomocą których dziecko będzie mogło pracować tworząc własną osobowość. Musimy również uważnie dostrzegać pierwsze przebłyski koncentracji i zejść z drogi, by podążać za dzieckiem, które zaczyna odkrywać własną ścieżkę.

Uczenie się rozbierania, a następnie ubierania jest dla dziecka ważną pracą, która wymaga praktyki

UCZESTNICTWO W ŻYCIU RODZINNYM

Tradycyjne czynności domowe wykonywane przez członków każdej rodziny nazywane są w Montessori **czynnościami praktycznego życia**. Jest to jedna z najważniejszych dziedzin przygotowujących dziecko do życia. Czynności praktycznego życia podzielone zostały na trzy kategorie, i postrzeganie życia dziecka w ten sposób pomaga wypracować równowagę w kwestii umiejętności, które dziecko powinno doskonalić. To, co znajduje się w każdej kategorii zależy od kultury, w jakiej żyjemy i może zawierać, ale niekoniecznie ogranicza się do takich czynności jak:

1. Dbłość o otoczenie – zmywanie, zmiatanie, polerowanie, wieszanie prania, pranie, roboty ogrodowe, odkładanie zabawek
2. Dbłość o osobę – mycie się i kąpanie, ubieranie się, mycie zębów
3. Wdzięk i dobre maniery – uważne chodzenie, noszenie rzeczy, ciche otwieranie i zamykanie drzwi, zasuwanie krzesła po odejściu od stołu, częstowanie kogoś, mówienie ‘proszę’ i ‘dziękuję’ i tak dalej.

Właśnie poprzez ćwiczenie tak pozornie przyziemnych czynności jak ubieranie się, zmiatanie, przygotowywanie i podawanie posiłków, naprawianie czy budowanie – prac, które dziecko obserwuje codziennie, uczy się ono wykorzystywać swoje ciało i umysł, by osiągnąć jakiś cel, uczy się koncentrować, kończyć dane zadanie wykonując po kolei wszystkie potrzebne ruchy, a ponad wszystko ma swój własny wkład w życie swej rodziny czy grupy.

Czynności praktycznego życia zapewniają lepsze podłoże dla rozwoju fizycznego, psychicznego oraz społecznego oraz uczą takiej postawy w pracy, która prowadzi do sukcesu w późniejszym życiu naukowym i zawodowym.

Czynności praktycznego życia wspomagają rozwój koordynacji oko-ręka, kontroli nad dużymi i małymi mięśniami, zdolność panowania nad własnymi ruchami w czasie chodzenia i przenoszenia rzeczy oraz znajomość dobrych manier. Są to czynności, które skupiają uwagę dziecka na jego własnym rozwoju i otwierają mu drogę do prawdziwej pracy. Uczą patrzeć w oczy osobie, z którą się rozmawia, słuchać uważnie, przyjmować postawę troski o innych poprzez dobre maniery, uzdalniają dziecko, by było chętnie przyjmowane w swojej społeczności, by było szczęśliwe i czyniło szczęśliwymi innych.

Ścieranie tego, co pozostało po zakończeniu innej pracy daje dziecku satysfakcję

Od zarania dziejów, dzieci wykazują szczególne zainteresowanie w codziennych czynnościach domowych poprzez udawane (symulowane w formie zabawy) gotowanie czy sprzątanie. Jednym z centralnych odkryć Dr Marii Montessori było zauważenie, że jeśli damy dzieciom taką szansę, dzieci najczęściej wybiorą prawdziwą pracę, a nie udawanie.

Zezwalanie dziecku na uczestniczenie w pracach, które obserwuje ono każdego dnia jest wyrazem wielkiego szacunku i wiary w niego. Pomaga mu to czuć się ważnym dla siebie samego i dla tych, których spotyka na swej drodze. Jest potrzebny.

Aby jeszcze bardziej podkreślić znaczenie takiego podejścia do dziecka zauważmy tę różnicę w traktowaniu obcego, na przykład gościa na obiedzie, któremu się usługuje, i na którego się czeka, a przyjaciela, którego zapraszamy do kuchni, by z nim rozmawiać i śmiać się podczas, gdy razem przygotowujemy posiłek. Dzieci nie chcą być gościem. One chcą byśmy *pomogli im zrobić to samodzielnie*.

CEL DZIECKA

Przyczyna, dla której nasze dziecko podejmuje się różnych prac i sposób, w jaki to czyni są zupełnie różne od naszych. Dorośli zwykle dążą do tego, by wykonać pracę w sposób

najbardziej wydajny i jak najszybciej i wykonują coś w krótkim czasie albo omijają wszystko, co nazywa się pracą. Dziecko pracuje, by doskonalić siebie w wykonywaniu danej czynności, by stać się w niej 'ekspertem'. Może ono zmywać stolik codziennie przez długie tygodnie, a następnie przenieść swoją uwagę na zupełnie nowe zadanie, by je opanować. Nie powinniśmy więc postrzegać takiego zachowania dziecka, jako niekonsekwencji czy lenistwa ('zmywał stolik, a teraz już tego nie robi'), ale raczej jako narastające doskonalenie kolejnych czynności. Celem dziecka jest nie tyle zakończenie danego zadania, ile konstruowanie siebie.

Czynności praktycznego życia mogą być swobodnie uznane za najważniejszą dziedzinę pracy dziecka w klasie Montessori dla dzieci w wieku od 3-6 lat. Poprzez te czynności dziecko uczy się podejmowania inteligentnych wyborów, staje się fizycznie i umysłowo samodzielne i odpowiedzialne. Uczy się koncentrować, kontrolować mięśnie, poruszać się i działać z uwagą, analizować poszczególne kroki danej czynności i zakończyć je. Kładzie to silne fundamenty pod fizyczną i umysłową pracę we wszystkich dziedzinach ludzkiego życia, nie tylko we wczesnym dzieciństwie, ale na każdym etapie życia.

Rozdział 2

Jedzenie – Przygotowanie i podawanie – Dziecko Świata lata 3-6+

Ścieranie stołu po posiłku jest dla dziecka tak satysfakcjonujące jak gotowanie, nakrywanie do stołu, podawanie jedzenia, zamiatanie podłogi czy zmywanie naczyń

Przygotowanie przestrzeni do gotowania i spożywania posiłków, tak aby w tych czynnościach mogły swobodnie uczestniczyć dzieci nie musi być jakimś ogromnym przedsięwzięciem. Nie wymagajmy też od siebie, by zrobić wszystko na raz. Na początek rozważ zapewnienie dziecku jednej niskiej półki lub jednej szuflady w kuchennych szafkach. Może się tam znajdować mała deska do krojenia i bezpieczny dla dziecka nóż lub miska na płatki zbożowe i łyżka – cokolwiek, z czego dziecko będzie możliwie często korzystać.

Dobłą inwestycją na początek będzie odpowiedni podnózek, tak by dziecko mogło swobodnie sięgnąć do zlewu lub do blatu kuchennego, by pracować. Jeśli jest w kuchni miejsce dobrze, by mieć tam również mały stół i krzesło przy którym dziecko może w

spokoju przygotowywać i zjadać swoje posiłki lub pomóc w przygotowanie posiłku dla całej rodziny.

W klasie zawsze powinna istnieć przestrzeń dla dzieci, w której mogą one przygotować własne przekąski o każdej porze dnia. Ważne są również lekcje, które prezentują jak wykonać odpowiednio te prace oraz jak pozmywać po sobie, by umożliwić korzystanie z narzędzi innym dzieciom. To ćwiczenie w przyczynianiu się dla dobra innych, w przygotowaniu oraz podawaniu posiłków, i zmywaniu po sobie.

Te dzieci mogą swobodnie przygotować sobie przegryzkę, nakryć do stołu i cieszyć się swoją obecnością, kiedy mają na to ochotę.

CZYNNOŚCI PRAKTYCZNE, JAKO PODSTAWA KAŻDEJ KOLEJNEJ PRACY

Nie jest niczym niezwykłym przeoczenie wartości, jakie niosą ze sobą czynności praktyczne i życie rodzinne.

Słyszałam rodziców, którzy krzyczeli zaniepokojeni, że ich dziecko “traci czas na zmywanie w jakiejś nowej szkole Montessori podczas, gdy mogłoby ćwiczyć matematykę!” Jednak, matematyka i każda inna praca umysłowa wymagają zdolności uważnego poruszania się, skupienia, wykonania jakiejś serii kroków, skoncentrowania, dokonywania inteligentnych wyborów i wytrwałości w pracy. Tego właśnie dziecko uczy się podczas ćwiczeń praktycznego życia. W rezultacie tych wszystkich chwil, gdy dziecko

koncentruje się na takich zadaniach, staje się ono spokojne i zadowolone, a dzięki temu wewnętrznemu pokojowi, pełne miłości do innych.

Prawdopodobnie, nawet bardziej istotnym rezultatem tej pracy jest fakt, że kiedy dziecko jest zapraszane do uczestnictwa w zadaniach dorosłych zaczyna ono dostrzegać, że jest pełnowartościowym członkiem grupy i bliskim przyjacielem. Pomyśl o tej różnicy w relacji między tobą, a twoimi gośćmi. Kiedy wykonujemy całą pracę zanim przyjdą nasi goście powstaje pewien rodzaj relacji, ale ta relacja jest znacznie bliższa, kiedy przyjaciel dołącza się do przygotowań. Dziecko zyskuje najbardziej na tej bliskiej relacji z rodzicami, niezależnie czy jego wkład to szorowanie czy krojenie warzyw, zmywanie czy suszenie naczyń, nakrywanie do stołu, sprząatanie szafek lub lodówki, mieszanie ciasta i tak dalej.

Kiedy dziecko ma szansę ciągłego doświadczania tych niezwykle ważnych dla jego rozwoju zadań należących do grupy praktycznych czynności życiowych, staje się ono bardziej zdolne we wszystkich innych dziedzinach, oraz potrafi odnosić się w odpowiedni sposób do innych.

Najważniejszym odkryciem jest to, że dziecko powraca do swojego normalnego stanu poprzez pracę. Niezliczone badania przeprowadzone na dzieciach każdej rasy, w wielu krajach świata pokazały, że jest to najbardziej istotny fakt, jaki posiadamy w dziedzinie psychologii i edukacji. Pragnienie pracy u dziecka jest jego naturalnym instynktem, ponieważ nie może ono organizować swojej osobowości bez pracy: człowiek buduje siebie poprzez pracowanie. Nie istnieje alternatywa dla pracy. Ani uczucia, ani bogactwo nie mogą jej zastąpić. Człowiek buduje siebie poprzez wykonywanie prac ręcznych, w których używa on swoich rąk, jako narzędzi swojej osobowości i jako wyraz swojego intelektu, i które to pomogą mu zdominować jego otoczenie. Dziecięca skłonność do pracy jest dowodem na to, że praca jest dla człowieka czymś odruchowym i typowym ...jeśli pokażemy dzieciom dokładnie, w jaki sposób coś robić, to sama precyzja wykonania wydaje się przyciągać ich uwagę. By zainteresować dziecko jakąś czynnością, po pierwsze musi mieć ona realny cel. Drugim warunkiem jest dokładność

ruchów w jej wykonywaniu, co sprawia, że dziecko prawdziwie angażuje swoje wysiłki, a poprzez to posuwa się naprzód w swoim rozwoju. Odkryliśmy, że porządek i precyzja są kluczem do spontanicznej pracy w szkole.

- Dr Maria Montessori

Kiedy odwiedzałam jedną z klas dla dzieci od 3 do 6 lat, młoda dama zaoferowała mi kawę lub herbatę, a następnie przygotowała filiżankę angielskiej herbaty z mlekiem i cukrem!

POTRZEBY RODZICÓW

Rodzice nie zawsze mają czas, by włączać we wszystko swoje dzieci i nie powinni oni mieć o to do siebie pretensji. Nauczyciel w placówce Montessori jest dostępny dla dziecka przez cały dzień i przygotowany, by udzielać lekcji i wspomagać dziecko w jego rozwoju do samodzielności. Nie wymagajmy więc od nowych rodziców, by byli w tym doskonali. Musimy traktować się łagodnie i planować taki czas, w którym zarówno my, jak i nasze dzieci będziemy zadowoleni ze wspólnej pracy.

Zacznij od jednej rzeczy, na przykład ułożenia serwetek na stole i stopniowo zwiększaj ilość zadań, w których dziecko może uczestniczyć, a które następnie przejmie. Takie wysiłki rodziców przynoszą korzyści zarówno dla nich, jak i dla dzieci, kiedy

oberwujemy, jak bardzo metody pracy dziecka różnią się od naszych i, że ta praca nie jest dla nich tylko dążeniem do skończenia zadania, ale cieszeniem się nim.

Jedną z najważniejszych lekcji, jaką możemy nauczyć się od naszych dzieci jest to, jak zaangażować całego siebie, umysłowo, fizycznie i duchowo w to, co akurat robimy, skupić się nad każdym ruchem i radować się każdym momentem naszego życia.

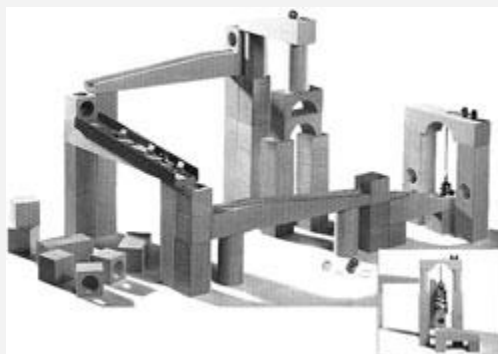
POTRZEBY RODZINY

Pamiętam, że czytałam raport z badań nad nastolatkami. Grupa najbardziej szczęśliwych, zrównoważonych, odnoszących sukcesy i najzdrowszych nastolatków została wybrana przez ich znajomych i nauczycieli, by odkryć, co było cechą wspólną w ich wychowaniu. Żadna z cech takich jak status ekonomiczny czy socjalny rodziców, rasa, religia, rodzaj szkoły, prywatny lekcje, obozy, IQ czy inne istotne cechy nie pokrywały się. To, co było wspólne dla nich wszystkich, to fakt, że każdego dnia spożywali oni jeden posiłek z resztą swojej rodziny, bez oglądania telewizji czy innych rozpraszających urządzeń. Nie ważne było, który to był posiłek, czy jak on wyglądał. Wnioski płynące z tego, jaką wartością jest wspólne spędzanie czasu każdego dnia i komunikowanie się z grupą osób, które dbają o siebie nawzajem dają nam dużo do myślenia.

Życie się zmienia, ale potrzeba bycia częścią grupy nie ulega zmianie. Gotowanie i jedzenie jest tym, co każdy z nas robi codziennie. Prawdopodobnie przeznaczenie paru chwil na wspólną pracę, aby coś ugotować, nakryć do stołu, wykonać jedną małą rzecz każdego dnia, może pomóc utrzymać naszą rodzinę na drodze do pełni tego, czym może ona być.

Rozdział 3

Zabawki – Dziecko Świata lata 3-6+

Kto by pomyślał, że rozwiązywanie problemów może przynosić tyle radości. Kulodromy można budować na wiele sposobów, by kulki pokonywały różne przeszkody z różną prędkością lub w różnych kierunkach.

ZABAWA AKTYWNA

Musimy zdać sobie sprawę, że świat może zostać zrozumiany jedynie przez działanie, nie przez kontemplację. Ręka jest ważniejsza niż oko. To właśnie ręka popycha do rozwoju mózg. Przedstawiłem rękę, która korzysta z jakiegoś przyrządu, jako narzędzie wykorzystywane w odkryciach. Widzimy to za każdym razem, kiedy dziecko uczy się – wiązać sznurówki, nawlekać igłę nitką, puszczać latawca, grać na fujarce. Z tymi praktycznymi czynnościami przychodzi przyjemność, przyjemność z samego podejmowaniu aktywności, a także z umiejętności, którą dziecko doskonali, i z której jest zadowolone. To jest u podstaw każdej pracy artystycznej i naukowej: nasz poetycki wręcz zachwyt nad tym, co osoba ludzka robi, ponieważ potrafi to zrobić. Ręce są narzędziem naszego umysłu.– Jacob Bronowski, The Ascent of Man (Potęga wyobraźni*)

RUCH

Skakanka to jedna z ulubionych zabawek dzieci na całym świecie. Daje dużo radości oraz stopniowo rozwija równowagę i siłę.

Uwolnienie się od pokusy zezwalania dzieciom na spędzanie długich godzin przed telewizorem lub komputerem wiąże się z poświęceniem ze strony rodziców, ale ten wysiłek nie jest zmarnowany, gdyż przekłada się on na wspieranie naturalnego rozwoju dzieci. Telewizja przyzwyczaja dziecko do bycia pasywnym odbiorcą informacji, zamiast aktywnie poszukiwać i badać. Natomiast inteligencja komputerów nie dorasta do pięt tej wrodzonej twórczości, którą posiada każda ludzka istota. Dziecko potrzebuje poruszać swoimi mięśniami dużymi i małymi – mięśniami nóg, ramion, dłoni, kciuka i palców – oraz doskonalić ten ruch stopniowo.

Zmysły

Małe dziecko jest wyraźnie świadome otaczającego go świata, otrzymując różne doznania przez wszystkie swoje zmysły. To jest ten okres życia człowieka, kiedy kształtują się jego postawy, które pozostaną na całe życie. Aby pomóc przygotować fundament pod dziecięce zdolności myślenia, tworzenia, doświadczania przez całe jego życie, musimy pomóc już teraz. Staramy się, by oferowane przez nas zabawki wspierały rozwój, by były tworzone z naturalnych produktów. Zabawki bogate pod względem wagi, koloru, tekstury, celu, najlepszej możliwej jakości, które angażują zarówno umysł, jak i ciało dziecka.

MATERIAŁY DO KSZTAŁCENIA ZMYŚLÓW – ZABAWKI

W klasie Montessori dla dzieci w wieku 3-6 lat znajdziemy specjalne zabawki, które wspomagają kształcenie zmysłów, takie jak: *różowa wieża*, *kolorowe tabliczki*, *puszki szmerowe* i tak dalej. Ilustrują one takie pojęcia jak *duży* i *mały*, *gorące* i *zimne*, *głośny* i *delikatny* i tym podobne.

Każdy z tych materiałów został specjalnie zaprojektowany i używany jest w określony sposób, który umożliwia dziecku poznanie danego pojęcia. O materiałach tych można myśleć, jak o puzzlach, które muszą zostać ułożone w odpowiedni sposób. Używane są w sposób określony instrukcją, tak jak używamy narzędzi do prac w drzewie, narzędzi kuchennych czy instrumentów muzycznych.

Zrozumienie przez dziecko tych wszystkich pojęć wspomaga twórczość dziecka w domu i w szkole.

Materiały do kształcenia zmysłów nie są niezbędne w domu, gdzie rodzice mogą znaleźć inne możliwości, by wprowadzić różne pojęcia korzystając z codziennych doświadczeń – sprawdzanie temperatury wody, poznawanie smaków podczas gotowania i pieczenia, poznawanie kolorów i rozmiarów podczas zabawy zabawkami i tak dalej.

Oprócz zabawek, który mają określoną instrukcję działania, istnieją też takie, które są jakby otwarte na twórczość dzieci. Również i one uczą dziecko różnych wartościowych

umiejętności szczególnie, gdy powiązane są z określonymi zdolnościami. Na przykład zanim dziecko potrafi stworzyć obrazek korzystając z młotka, drewnianych gwoździków i tablicy korkowej uczy się ono jak trzymać gwóźdź i używać bezpiecznie młotka. Ważnym elementem zabawy klockami jest umiejętność przyniesienia ich na miejsce zabawy i odłożenia z powrotem na półkę.

Jeśli dziecko włączane jest w codzienne przygotowania posiłków, nakrywanie do stołu czy zmywanie, to nie będzie ono zainteresowane cięciem drewnianego banana za pomocą zabawkowego noża. Jeśli dzieci wychowywane są bez nadmiernego udziału telewizji i komputera, przyzwyczajają się one do tego wspaniałego uczucia biorącego się z ruchu i pracy, z czytania i współpracy z ludźmi, i mają znacznie mniej ochoty na pasywne rozrywki.

Najważniejszym elementem przy wyborze zabawek i tworzeniu środowiska dla dzieci jest włączenie takich materiałów, które będą angażować na długie momenty współpracujące ze sobą ruchy ciała i pracę umysłu. Zabawki powinny prowadzić do koncentracji i przyjemności.

WPROWADZANIE ZABAWEK

Matrioski to świetny materiał do zabawy dla dzieci w różnym wieku. Niemowlętom wystarczy jedna lalka, którą będą otwierać. Starsze dzieci mogą wkładać kolejne lalki wewnątrz większej. Zabawka piękna, tradycyjna, pokazująca kulturę Rosji - każdy region ma swój styl tworzenia matrioszek.

W klasie Montessori dla dzieci od lat 3 do 6 nauczyciel prezentuje każdy z materiałów do kształcenia zmysłów z wielkim zaangażowaniem pokazując, jak go trzymać, gdzie on się znajduje, i jak go używać. Tak samo może być w domu. Czasami, kiedy dziecko nie wie, co można zrobić z zabawką, lub w pobliżu brak nieco starszego rodzeństwa czy sąsiadów, których może ono podpatrywać, dorosły może po prostu przez moment pobawić się zabawką siedząc obok dziecka i zainspirować go do dalszej zabawy. Podobnie jak w klasie, tak i w domu, dorosły może wypatrywać momentów, w których dziecko kończy zabawę i proponować pomoc w odłożeniu zabawki na półkę, w miejsce już wcześniej określone. Zapobiega to często obserwowanemu znudzeniu się zabawką i niepoprawnemu jej wykorzystaniu, oraz pomaga utrzymać wymagany porządek. Jest to przykład powiedzenia: *Ucz przez uczenie, a nie przez poprawianie.*

* Tematem 'Potęgi wyobraźni' jest historia nauki. Kolejne wynalazki, od narzędzi kamiennych po geometrię, od łuku ostrego po teorię względności, są dla autora przejawem specyficznych właściwości człowieka, jego umiejętności zrozumienia przyrody i jej kontrolowania. 'Potęga wyobraźni' to książka, która powstała z tekstów wykorzystanych w serialu telewizyjnym 'The Ascent of Man', wyprodukowanym na zamówienie BBC. 'Potęga wyobraźni', przepełniona optymistyczną wiarą w dobroczynną moc ludzkiego umysłu, otwiera przed czytelnikiem nowe perspektywy w ujmowaniu procesu cywilizacji.

Własne tłumaczenie cytatu z języka angielskiego. Może różnić się od tego, jakie znajdziecie w polskim wydaniu książki The Ascent of Man, czyli Potęga Wyobraźni.

Rozdział 4

Klocki, Puzzle i Gry – Dziecko Świata lata 3-6+

Niektóre zestawy klocków umożliwiają tworzenie prawdziwych budowli architektonicznych

Od wieków, na całym świecie dzieci uwielbiają klocki. W sposób szczególny sprzyjają one w prowadzeniu dziecka w długie okresy wzmożonej koncentracji, twórczości i zadowolenia. Mogą być one wykonane z prostych kamieni, glinianych cegiełek, kawałków gałęzi drzewa lub z polerowanego drewna. Najbardziej atrakcyjnym wydaje się fakt, że wyobraźnia dziecka może swobodnie tworzyć powiązania pomiędzy różnymi elementami i odkrywać je nieustannie.

W ten sposób dziecko odkrywa wiele matematycznych i geometrycznych pojęć i zależności, a także praw fizyki, kiedy jego budowle wałają się, bo są zbyt wysokie lub zbyt ciężkie. Dziecko może również rozwiązywać osobiste problemy poprzez tworzenie scen z użyciem klocków, modeli zwierząt i ludzi. Z naszego doświadczenia wynika, że poza zaangażowaniem w prawdziwą pracę rodziny, zabawa klockami jest jednym z najważniejszych zajęć dla małego dziecka.

PUZZLE

Dłgie godziny spędzane na układaniu puzzli służą również poznawaniu przez dziecko różnych ciekawych tematów. Wszystko zależy od tego, jakie puzzle wybierzemy.

Puzzle dają dziecku możliwość ćwiczenia umiejętności rozpoznawania różnic za pomocą wzroku i dotyku. Dzieje się to, kiedy dziecko odkrywa, w jaki sposób różne elementy pasują do siebie i tworzą całość. Pokazują one dziecku, że praca/zabawa są nie tylko otwarte na ich twórczość, ale również mogą mieć przepiękną i logiczną strukturę. Puzzle w prosty sposób uczą dziecko rozpoczynania i kończenia czynności oraz satysfakcji z wykonania zadania. Pierwszymi puzzlami dla dziecka są jedno-, dwu-, trzelementowe puzzle z uchwytem, (które znaleźć możecie w naszym katalogu *The Joyful Child, Michael Olaf's Essential Montessori for Birth to Three*), następnie wieloelementowe puzzle z uchwytem, proste kilkuelementowe drewniane puzzle/układanki, następnie puzzle w kształcie kostki, gdzie każda ściana przedstawia jakiś obrazek i najbardziej popularne kartonowe puzzle/układanki.

W ten sam sposób, w jaki dziecko jest chętne, by poznać, jak działają narzędzia kuchenne, ogrodowe, czy w jaki sposób grać na instrumencie, pragnie ono poznać dokładny sposób używania puzzli. Oddawalibyśmy złą przysługę dziecku pozwalając mu na przykład na używanie czegokolwiek – klocków, gitary, czy miksera kuchennego – jako młotka. Nie hamujemy w ten sposób kreatywności dziecka, ale wręcz przeciwnie – wspieramy ją!

Zabawa zabawkami o otwartej strukturze, takimi jak lalki, klocki czy materiały plastyczne, jest nieskończenie bogatsza, jeśli dziecko wie dokładnie, jak obchodzić się z daną zabawką lub przedmiotem. Poprzez użycie odpowiednich materiałów, dziecko uczy się myśleć, koncentrować, podążać za swoim pomysłem, wykonywać pewien określony cykl czynności i rozwiązywać problemy. Uczy się ono również kontrolować za pomocą własnej woli swoje ciało, a w szczególności ręce, a poprzez to rozwija wewnętrzną dyscyplinę. Jest to podstawą twórczości każdego profesjonalnego artysty czy kompozytora, a także twórczości dziecka w każdym wieku.

Drewniane bierki czy inne gry, które wymagają współpracy, aby dobrać do końca uczą logicznego myślenia i pomagania sobie nawzajem, aby osiągnąć wymierzony cel.

GRY

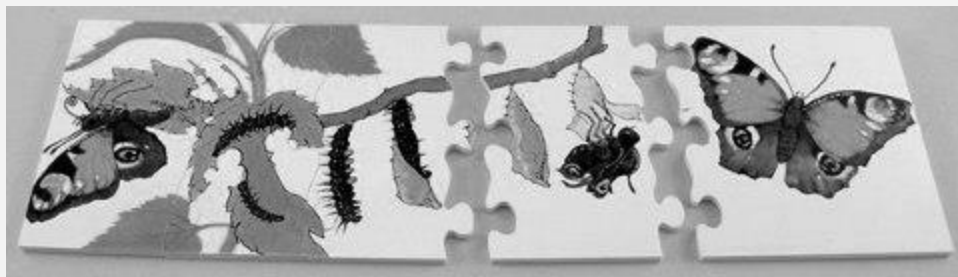
Gry umysłowe takie jak szachy zawsze budzą w dzieciach fascynację. Nasze dzieci i wnuki, w bardzo młodym wieku uwielbiały poznawać nazwy figur oraz sposoby, w jaki każda z nich może się poruszać. Brak było tam rywalizacji, za to widać było wiele radości z poruszania tych niewielkich figur i próby zapamiętania, co która może zrobić.

Gry polegające na współpracy uczą dzieci pracować wspólnie, pomagać sobie, brać pod uwagę dobro innych, jak i swoje. Chroni to przed zaszczepieniem rywalizacji i żądzy wygrywania. Zabawy, w których się ze sobą konkuruje powodują, że zawodnicy czują się odizolowani jedni od drugich lub pozostawieni sami sobie. Może to doprowadzić do

ciężkich przeżyć i kłótni. Dorosły może pomóc dziecku wykorzystać różne zabawki i gry, by stworzyć zabawy oparte na współpracy. W otoczeniu, w którym dzieci pracują i bawią się indywidualnie lub współpracują ze sobą, uczą się one najbardziej wartościowej formy uspołecznienia – pomagania sobie nawzajem. W naszym odczuciu jest to uspołecznienie w prawdziwym tego słowa znaczeniu, które przygotowuje do pozytywnej interakcji z innymi przez całe życie.

WPROWADZENIE DO DALSZEGO STUDIOWANIA RÓŻNYCH DZIEDZIN ŻYCIA

Na kolejnych stronach znajdziecie pomysły na wprowadzenie dziecka w świat. Stąd nazwa katalogu: Dziecko Świata. Nie mamy na celu naciskania na dziecko i zmuszania go do czegokolwiek, ale silnie wierzymy, że zapewnienie otoczenia bogatego we wszystkie dziedziny życia daje dziecku szansę na wybór, dzięki jego własnej intuicji, czego gotowe jest się nauczyć. Małe dzieci wykazują niezwykle zainteresowanie bardzo szerokim wachlarzem przedmiotów.

Puzzle, dzięki którym dziecko poznaje etapy rozwoju motyla

Bogate otoczenie, pełne interesujących zadań i czynności z zakresu muzyki, sztuki, historii, matematyki i tak dalej, inspiruje i zaciekawia, budzi głębokie zainteresowania oraz pogłębia doświadczenie dziecka.

Obserwacja dzieci w domach i szkołach z bogatym otoczeniem pokazała nam, aby raczej skupić się na przygotowaniu takiego otoczenia od początku, niż starać się ‘uczyć’ dziecko. Pozwala to dziecku wybierać i uczyć się samodzielnie. Wyzwaniem dla

dorosłego jest upewnienie się, że przygotowane przez niego otoczenie oferuje wszystkie potrzebne elementy, by wzbudzić zainteresowanie dziecka i zachęcić go do aktywności.

Zamiast polegać na udzielaniu słownych lekcji dawanych przez dorosłego, telewizję, komputer (czy inny rodzaj pasywnego nauczania) zapewniamy dziecku prawdziwy świat aktywności, z których będzie się ono naprawdę uczyć i pamiętać, czego się nauczyło.

Poprzez planowanie, możemy stworzyć otoczenie bogate w eksperymenty, gry, materiały oraz książki, z których dziecko może korzystać, kiedy pojawi się zainteresowanie, a które zapewniają wartościowe doświadczenia zarówno dla rąk, jak i dla umysłu pracujących razem dla osiągnięcia ciekawego celu.

Rozdział 5

Ziemia, nauki przyrodnicze – Dziecko Świata lata 3-6+

Dobry globus jest niezbędny w każdym domu zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych

ZIEMIA

Nie wystarczy, by nauczyciel zatrzymał się na umiłowaniu i zrozumieniu dziecka; musi on najpierw pokochać i zrozumieć wszechświat. - Maria Montessori

Zainteresowanie astronomią, ziemią, ekologią, fizyką czy chemią, a również umiłowanie coraz głębszego poznawania tych dziedzin może zacząć się właśnie teraz, kiedy dziecko wykazuje największe zainteresowanie nowymi doświadczeniami, kiedy dosłownie chłonie ono wszystko ze swego otoczenia.

Pierwsze lekcje o Ziemi odbywają się dzięki obcowaniu z naturą – doświadczeniom piasku, wody i błota, obserwacjom wschodów i zachodów słońca, gwiazd, wizytom nad brzeg morza, dzięki dziecięcym kolekcjom skał i minerałów.

DOŚWIADCZENIA RUCHOWO-ZMYSŁOWE

W tym wieku dziecko jest w fazie ruchowo-zmysłowej i nie potrzebuje naszych długich słownych wyjaśnień. Dopiero w wieku 6-7 lat, kiedy wyobraźnia dziecka wychodzi poza granicę zmysłów, woli ono bardziej wyjaśnienia niż doświadczeń dotykowych.

Dzieciom w wieku od 3 do 6 lat oferujemy tak zwane klucze do odkryć zmysłowych – skały, globusy, mapy w formie puzzli, fizyczne modele form ukształtowania terenu (półwysep, zatoka, jezioro, przesmyk, wyspa, cieśnina), obrazki słońca i księżyca, planet, niektórych konstelacji czy rodzajów chmur – a to wszystko z najprostszym komentarzem.

Dopiero, w wieku 6 lat i więcej, kiedy dziecko przyjmuje inne podejście w uczeniu się, które skoncentrowane jest wokół wyobraźni, jest to czas na wyjaśnienia i szczegóły o przedmiotach, które muszą być studiowane z wykorzystaniem wyobraźni, na przykład historia układu słonecznego, wnętrza ziemi i tak dalej.

UKŁAD SŁONECZNY

Ponieważ najbardziej logicznym sposobem przekazywania informacji jest podawanie najpierw ogólnej wiedzy, a następnie przejście do szczegółów, dlatego dziecku w wieku

od 3 do 6 lat dajemy możliwość poznania układu słonecznego za pomocą zmysłów dzięki prostym przewieszkom, puzzlom, a następnie globusom, obrazkom i książkom. W sypialniach nawet najmłodszych dzieci spotkać można przewieszki przedstawiające układ słoneczny czy kolekcje skał.

Puzzle - mapa Polski. Warto szukać puzzli, w których każde województwo jest w innym kolorze, województwa są podpisane. Na mapie mogą też być widoczne szczególne dla danego regionu zwierzęta itd.

GLOBUS I MAPY W FORMIE PUZZLI

Globus jest prawdopodobnie najważniejszym przedmiotem wprowadzającym w nauki przyrodnicze w każdym domu. Przeszłość i teraźniejszość spotykają się, kiedy szukamy miejsc, z których pochodzą różne rośliny czy literatura (na przykład tulipany z Holandii, Pismo Święte z Bliskiego Wschodu).

Możemy wskazywać na globus i pokazywać różne miejsca, kiedy dostajemy kartkę pocztową od znajomych, lub kiedy jakieś państwo wymienione zostało w wiadomościach, kiedy jemy ryż pałeczkami lub słuchamy muzyki z różnych części świata.

Mapy w formie puzzli dają dziecku możliwość poznania kształtów kontynentów i oceanów. Dzieci, które mają coraz większą wiedzę o Ziemi chętnie wykorzystują puzzle. Dzieje się tak dlatego, że puzzle łączą w sobie dziecięcą potrzebę ruchu oraz potrzebę rozpoznawania kształtów.

Różne formy ukształtowania terenu wykonać można korzystając z brązowej modeliny, niebieskiej farby i plastikowego talerza.

FORMY UKSZTAŁTOWANIA TERENU

Dzieci uwielbiają kopać w piasku, by tworzyć wyspy, jeziora, półwyspy czy inne formy ukształtowania terenu. W klasach Montessori tworzą one różne formy ukształtowania terenu korzystając z gliny i foremek. Cieszy je poznawanie nazw i uzupełnianie foremek wodą, a czasem puszczanie na wodzie małych stateczków z łupki orzecha.

EKOLOGIA

Nie jest to wiek na skupianie się na wszystkich problemach zagrażających Ziemi. W tym wieku dzieci czują się jakby jedno ze wszystkim, co jest stworzone i przedstawienie wszystkich problemów zbyt wcześnie może powodować ból i zamknięcie się w sobie. Zamiast tego skupiamy się na dziecięcej miłości do piękna, dbania o różne rzeczy, wiedzy i języka. Dajemy mu więc zmysłowe doświadczenia skał, form ukształtowania terenu, chmur, gwiazd oraz możliwość pracy z ich modelami poprzez na przykład puzzle. Następnie podajemy dziecku ich nazwy. Te wszystkie doświadczenia i wiedza prowadzą do naturalnej troski i odpowiedzialności za Ziemię w późniejszym wieku, ponieważ dzieci “kochają to, co wiedzą”.

EKSPERYMENTY NAUKOWE

Ziemia uformowała się dzięki regułom obowiązującym w prostych eksperymentach fizycznych i chemicznych. Dajemy więc dziecku poeksperymentować w sposób ruchowo-

zmysłowy. To nie czas na mnóstwo słów i wyjaśnień. Zamiast tego w otoczeniu dziecka umieszczamy proste materiały naukowe, z którymi dziecko może pracować tak długo, jak tego pragnie, a poprzez to absorbować te proste zasady, które poprowadzą później do większego zainteresowania i studiowania nauk przyrodniczych.

Dzieci w tym wieku uwielbiają pracować z wodą, magnesami, bateriami, świecami i innymi *prawdziwymi* przedmiotami, które są *kluczem* do prostych praw fizyki i chemii.

Jednym z eksperymentów, które często znajdziemy w klasie dla dzieci od 3 do 6 lat jest eksperyment zwany najprościej "Tonie i pływa". Aby go wykonać potrzebne będą:

- koszyk z różnymi przedmiotami
- mata winylowa (cerata) na której dziecko pracuje
- przezroczysta szklana miska
- dzbanek, by przynieść wodę i napełnić miskę
- wiaderko, do którego przelewa się wodę, by wylać ją do zlewu, kiedy eksperyment jest skończony
- mała ściereczka, by wytrzeć wszystko po zakończeniu eksperymentu.

Pokazujemy dziecku jak ostrożnie umieścić jeden z obiektów w wodzie i obserwować, czy utrzymuje się on na powierzchni czy tonie. Obiekty, które toną odkładamy z jednej strony miski, a te które unoszą się na powierzchni z drugiej strony.

Nie mówimy i nie wyjaśniamy tego zjawiska z naszego punktu widzenia, nie nazywamy niczego, raczej dajemy dziecku szansę na zagłębienie się w problem i powtarzanie eksperymentu, kiedy tylko ma ono na to ochotę. Czymś zupełnie naturalnym dla dziecka jest wykonywanie tych wszystkich czynności, uważne wytarcie wszystkich przedmiotów ściereczką i nieustanne powtarzanie tych kroków, które prowadzą do głębokiego i samodzielnego zrozumienia zasad fizyki. Takie pojęcia jak 'tonie' czy 'unoszą się na wodzie' wprowadzamy dopiero wtedy, gdy dziecko pracowało już jakiś czas nad tym eksperymentem. Zdarza się, że dziecko zna już te słowa zanim mu je wprowadzimy.

Układ słoneczny do samodzielnego złożenia w przewieszkę, którą można zawiesić w pokoju

LEKCJE

Choć komputery i telewizja są sposobem na edukowanie, nie jest to najlepsza forma uczenia się dla dzieci w tym wieku. Wyobraź sobie różnicę pomiędzy przebywaniem na wzgórzu i oglądaniem zachodu słońca, kiedy lekki wiatr owiewa twój twarz, a oglądaniem zachodu słońca w telewizji. Małe dzieci uczą się za pomocą wszystkich swoich zmysłów, a doświadczenia, które są wielozmysłowe pozostają w nich na całe życie.

Udana lekcja składa się z cichej prezentacji użycia jakiegoś materiału – puzzli, wykonania eksperymentu itd, który dziecko może następnie używać tak często, jak tylko wzbudza to jego zainteresowanie. Najnowsze badania nad mózgiem pokazują, że części mózgu odpowiedzialne za wzrok i słuch używane są przez małe dzieci w innych momentach. Dlatego demonstrowanie i wyjaśnianie czynności w tym samym czasie zaburza zdolność dziecka do koncentracji i skupienia się na pracy. Badania te nie były znane Marii Montessori, jednak nieustannie obserwowała ona różnicę w uwadze dziecka, któremu lekcja została zaprezentowana w ciszy, a dziecka które musiało w tym samym czasie przypatrywać się i słuchać.

SZTUKA I JĘZYK

Jednym z najważniejszych elementów w procesie uczenia się jest możliwość wyrażenia tego, co zaczęło się rozumieć poprzez sztukę, muzykę, język lub w inny namacalny sposób.

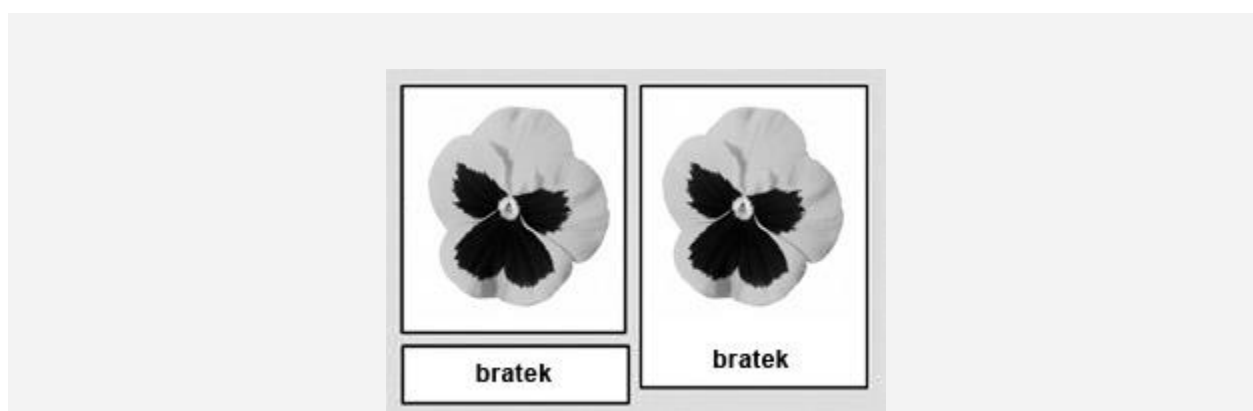
Dzieci uwielbiają tworzyć oryginalne prace związane na przykład z mapami w formie puzzli, i jest to najprostszy sposób poznawania nazw kolorów, kształtów, kontynentów, oceanów, rzek dla dzieci poniżej szóstego roku życia. Wtedy dziecko chce wszystkiego dotykać i poznać nazwy wszystkich rzeczy, które go otaczają.

Wielu z nas zdumiewa się faktem, że małe dzieci mają taką ogromną zdolność zapamiętywania nazw kontynentów, państw, flag, form lądowych, rodzajów dinozaurów, ras psów, itd. Nie jest to jednak niczym niezwykłym, gdyż dziecko poniżej szóstego roku życia jest w fazie rozwoju szczególnie wrażliwej na język. Dziecko nauczy się tysiące słów, jeśli otrzyma odpowiednie doświadczenia zmysłowe z tymi słowami związane.

Żyję w niebie. Mój dom to kula, która obiega Słońce. Nazywamy ją Ziemia. – Dr Maria Montessori

Rozdział 6

Rośliny, botanika, natura – Dziecko Świata, lata 3-6+, Rozdział 6

3-częściowe karty językowe. Pomagają one dziecku poznać nazwy podstawowych kwiatów. Można ich używać do zwykłego dopasowywania lub korzystając z aktywności znanej, jako 3 częściowe dopasowywanie.

Troska o żywe organizmy niesie zaspokojenie dla jednego z najbardziej żywych instynktów dziecięcego umysłu. Nie ma nic lepszego, aby rozbudzić w dziecku umiejętność przewidywania.- Maria Montessori

Atmosfera miłości i poszanowania dla roślin i zwierząt w domu i klasie jest najlepszym fundamentem cieszenia się i zainteresowania naturą przez całe życie. Takie podejście rozpoczyna się w domu, gdzie dziecko chłonie podejście rodziny wobec warzyw, kwiatów, ogrodów, roślin domowych, drzew czy chwastów.

Lekcje, które dostarczają niezapomnianych wrażeń pochodzą zwykle od różnych doświadczeń z roślinami. Nic nie zastąpi przyglądania się kwiatom lub wachania ich, a także obserwowania wzrostu kwiatów i warzyw w ogrodzie.

Na stoliku z obiektami natury mogą znaleźć się różne rodzaje liści, owoców itd.

STOLIK LUB PÓŁKA NA OBIEKTY NATURY (DZIECIĘCA WYSTAWA OBIEKTÓW NATURY)

Dzieci pokochają mały stolik lub półkę, na których umieszczać mogą różne naturalne obiekty. Mogą to być wazon z kwiatami, liście różnych drzew, owoce różnych drzew, albo

jakiś botaniczny eksperyment. Ważne jest, by przestrzeń ta była bardzo czysta i piękna oraz by naturalne obiekty wymieniać dosyć często.

Na stoliku lub szafce można trzymać również małe pudełko, w którym przechowywana jest lupa, by dziecko mogło obserwować w powiększeniu.

W klasie dla dzieci od 3-6 lat, na tacy obok stolika znaleźć można plastikową matę (ceratę), wiaderko i gąbkę oraz mały ręcznik. Czyszczenie stolika i sprzątanie obiektów na nim leżących jest jednym z ulubionych zadań. Należy rozłożyć plastikową matę i uważnie usunąć wszystko ze stolika. Jeśli na stoliku pozostały suche liście lub ziemia, pokaż dziecku jak należy je zetrzeć na brzeg stolika, i do ręki. Następnie pokaż mu jak zamoczyć i wykręcić gąbkę, by wymyć blat i nogi stolika. Osusz wszystko za pomocą małego ręcznika. Zmyj i wytrzyj plastikową matę, wyczyść gąbkę, powieś ręcznik do wyschnięcia i wymień go na suchy. Zamień obiekty na stole na nowe i pozwól dziecku uporządkować je po swojemu.

W ten sposób dziecko wie, jak samodzielnie i bez potrzeby pytania dorosłego o pozwolenie wykonać to zadanie następnym razem. Daje to dziecku poczucie prawdziwego dbania o naturalne obiekty, a nie tylko patrzenia na nie.

ROŚLINY

Ważne jest, by dziecko codziennie spędzało czas na zewnątrz w czasie wszystkich pór roku i różnych rodzajów pogody. Chodzenie z dzieckiem na spacer, kiedy pozwalamy mu na podążanie jego własnym tempem i przystajemy spokojnie, kiedy odkryje ono coś interesującego, pomaga nam dorosłym otworzyć nasze oczy na świat natury.

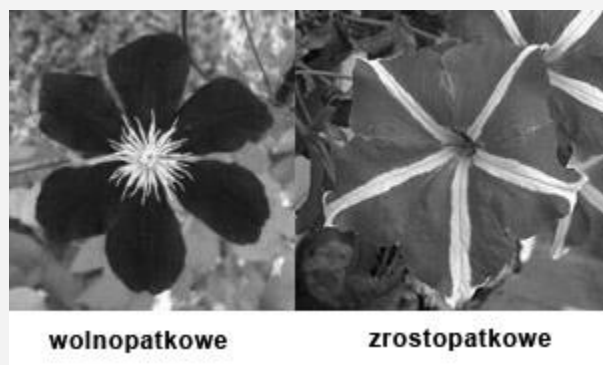
Układanie kwiatów w wazonie jest bardzo ważną częścią rytuału rozpoczęcia dnia w klasie i może być łatwo przeniesione do naszych domów. Ważne jest, by posiadać w domu małe wazoniki różnych kształtów i rozmiarów pochodzące z różnych krajów.

Tak samo, jak przy sprzątnięciu stolika warto przygotować tackę ze wszystkimi niezbędnymi przedmiotami, które dziecko będzie używać w trakcie układania kwiatów. Są to: mały wazonik, nożyczki do obcinania kwiatów, mały dzbanek z wodą (którą wlewa

się do wazonika), lejek (jeśli otwór wazonu jest niewielki) oraz gąbkę i ściereczkę, żeby na koniec wszystko posprzątać. Kolekcja ozdobnych serwetek może dodać do tego rytuału nutkę czegoś wyjątkowego.

Postawienie takiego samodzielnie przygotowanego wazonu z kwiatami na stoliku kuchennym, gościnnym czy w klasie, przez cały dzień przyciąga uwagę dziecka i zwraca ją na odkrywania piękna i różnorodności natury. Proszę się nie dziwić, jeśli wszystkie przygotowane wazoniki wylądują na tym samym stoliku, kiedy dziecko będzie wykonywało to ćwiczenie poraz pierwszy.

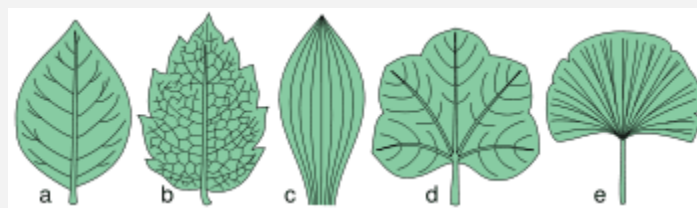
Trawa, liście, dzikie kwiaty, kwiaty uprawiane w naszych ogródkach zasuszone i przyciśnięte czymś ciężkim tworzą świetny materiał na różne artystyczne pomysły. W naszym domu zasuszone liście i kwiaty trzymamy w pojemniku zaraz obok praski tak, by były one gotowe, gdy chcemy udekorować kartki okolicznościowe czy dołączyć je do listu.

Rozróżnienie na korony wolnopłatkowe i zrostopłatkowe

Jeśli w domu lub szkole zamierzasz przygotować dla dziecka kawałek ziemi pod uprawę pamiętaj, by zostawić trochę przestrzeni dla dzikich okazów. Jedne z najlepszych przykładów różnych kształtów liści znaleźć można właśnie wśród dzikich roślin takich jak mlecze czy osty.

Najpierw wskazujemy na roślinę, zachęcamy do dotykania jej, a następnie nazywamy i określamy jej właściwości: pomarańczowa, czerwona, mała, długa, ostra, gładka, miękka, twarda itd. Z takiej klasyfikacji może korzystać każdy początkujący botanik.

Szkice przedstawiają różne rodzaje nerwacji liścia: a) pierzasta, b) siatkowata, c) równoległa, d) dłoniasta, e) wachlarzowata

Wkrótce potem można wprowadzać kolejne pojęcia. Małe dziecko chce znać dokładne nazwy wszystkiego, co go otacza. Nie wystarczy mu 'kwiat', potrzebuje 'dzika róża', a następnie, kiedy wielogodzinne obcowanie z roślinami doprowadzi do dużego zainteresowania nimi, możemy zacząć wprowadzać nazwy botaniczne i dalszą klasyfikację (na przykład na różną nerwację liści: pierzasta, siatkowata, równoległa, dłoniasta, wachlarzowata lub różne rodzaje korony kwiatu: wolnopłatkowe, zrostopłatkowe). Wielogodzinne obserwacje roślin i zwierząt prowadzą często do wielu ważnych dyskusji, które można ubogacić bogatym słownictwem, a przez to uczynić bardziej interesującymi.

Prawdziwe porządne (nie zabawkowe, plastikowe) małe narzędzia ogrodowe, dzięki którym dziecko może zaangażować się w prace na zewnątrz

Zapewnienie dziecku małych narzędzi ogrodowych oraz taczki (może w niej przewozić skoszoną trawę czy inne rzeczy wymagające transportu w inne miejsce) jest świetnym sposobem na zaangażowanie go w prace na podwórku. Choć dorośli często unika ciężkich prac, małe dziecko z radością przyjmie prawdziwą pracę. To czas, by wprowadzić dziecko w prace ogrodowe. Kiedy nie mamy miejsca na większy ogródek na

zewnątrz, nawet jedna doniczka z jednym kwiatem wewnątrz czy na zewnątrz domu jest lepsza niż nic. Ważne jest, by pokazać dziecku zarówno kończenie jak i rozpoczynanie każdej czynności w ogrodzie. Czasami czynności zakańczające pracę mogą stanowić dla dziecka kilka pojedynczych zadań, na które dziecko będzie gotowe pod koniec ciężkiego dnia pracy w ogrodzie. Na przykład pokaż dziecku jak poprawnie trzymać łopatę, by przenieść ją do schowka i ustawić w odpowiednim miejscu.

Różne przewodniki po kwiatach przydadzą się zarówno dorosłym jak i dzieciom.

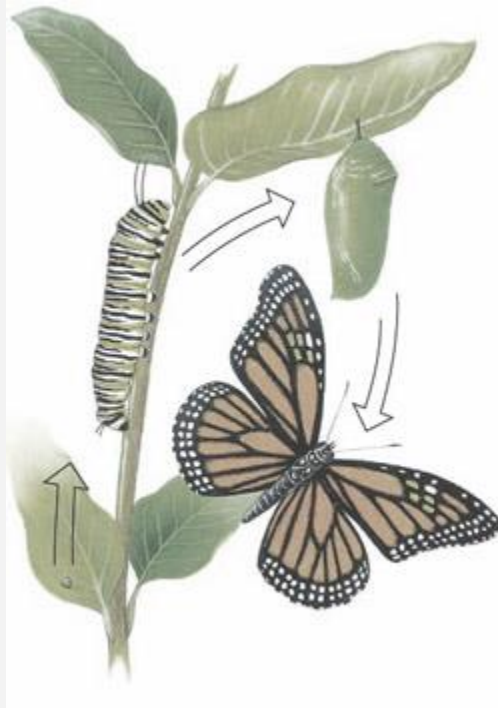
Najlepiej wybierać te z dużą ilością zdjęć i szkiców.

Gdziekolwiek dorosły pamięta o naturalnej dziecięcej potrzebie porządku, tam zorganizuje przestrzeń, gdzie każde narzędzie będzie miało swoje określone miejsce. Można pokazać dziecku jak czyścić i odkładać narzędzia, jak trzymać drewniany uchwyt i polerować część metalową. Zadania tego typu przynoszą dużo zadowolenia z dobrze wykonanej pracy oraz rozwijają samodzielność.

Warto w domu zawiesić przepiękne obrazki roślin i kwiatów (zdjęcia, kartki pocztowe, reprodukcje, obrazy). Często zaskakujący wydaje się fakt, że dziecko chętnie wybiera naukowe książki o świecie natury zamiast różnego rodzaju bajek. Dzieje się tak wtedy, kiedy ma ono duży kontakt z naturą.

Rozdział 7

Zwierzęta – Dziecko Świata, lata 3-6+

Cykl rozwojowy motyla Monarcha. Obserwowanie rozwoju motyla z gąsienicy lub żaby z kijanki jest dla dzieci niezwykłym przeżyciem

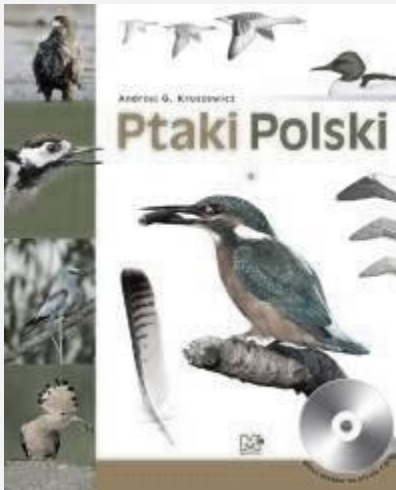
Troska o żywe organizmy niesie zaspokojenie dla jednego z najbardziej żywych instynktów dziecięcego umysłu. Nie ma nic lepszego, aby rozbudzić w dziecku umiejętność przewidywania.- Maria Montessori

Powtarzamy ten cytat, który pewnie czytaliście już w **poprzednim rozdziale o roślinach**, ponieważ jest on bardzo ważny. Podejście z szacunkiem do natury, do wszystkich żywych organizmów rozpoczyna się w domu w pierwszych latach życia. Dzieje się to poprzez spędzanie czasu na podwórku – tak często i długo jak to tylko możliwe, we wszystkie pory roku, w różne pogody, doświadczając zwierząt w ich naturalnym środowisku,

sluchajac spiewu ptakow, zbierajac muszle na plazy, uczac sie rozpoznawac i nazywac owady, ryby, plazy, gady, ptaki czy ssaki.

STOLIK PRZYRODNICZY LUB PÓŁKA PRZYRODNICZA

Naturalne znaleziska związane ze zwierzetaami mozna prezentowac na stoliku obok obiektow roslinnych lub przygotowac oddzielny stolik lub polke. Znalezc sie tutaj moga miedzy innymi rone rodzaje muszli, ptasie gniazda, obrazki, zdjecia i dziecięce prace na temat zwierzat.

Razem z dzieckiem mozecie cwiczyc wasz sluch rozpoznajac odglosy ptakow, ktore sa w waszym zasięgu lub kiedy jesteście na wycieczce. Na przyklad pozycja Ptaki Polski autorstwa A. Kruszewicza z plyta CD moze okazac sie wspanialym prezentem dla dziecka

ZWIERZĘTA

Male dzieci odnosza sie do zwierzat z ogromna sympatia. W czasie, gdy uczą sie odnosic z szacunkiem i miłością do innych oraz szanowac srodowisko w ogólnym pojęciu jest to również dobry moment na pokazanie dziecku, w jaki sposób być miłym dla zwierzat. Jedną z lekcji, jaką nauczyłam się na moim pierwszym kursie w Londynie, było jak podnosić i trzymać kota, rozpoczynając od uważania na to, aby być cicho i poruszać się spokojnie, kiedy podchodzi się do kota, a następnie mówić do niego delikatnie. W końcu dowiedziałam się, w jaki sposób pokazać dziecku, gdzie ma położyć swoje ręce, kiedy

podnosi kota i jak delikatnie przytulić go do swojej piersi. Dzieci są zachwycone poznawaniem takich drobnych szczegółów w umiejętności dbania o zwierzęta i nie powinniśmy oczekiwać, że dzieci automatycznie wiedzą jak traktować zwierzęta, jeśli nikt im tego wcześniej uważnie nie pokazał.

Najlepiej obserwować zwierzęta w ich naturalnym środowisku. Możemy dziecku zapewnić taką możliwość, na przykład obserwowania ptaków na wolności raczej niż w klatce, jeśli za oknem zawiesimy karmnik i pokażemy jak cichutko siedzieć, żeby ptaki się nie przestraszyły. Użycie lornetki daje dziecku poczucie uczestnictwa w zajęciach ptaków i pozwala obserwować je z daleka. Zaskakujący jest fakt, że kiedy w dziecku obudzi się zainteresowanie w podglądaniu przyrody, może ono całkowicie skupić się i pozostać nieruchomo przez długie minuty.

Jeśli w klasie pojawi się jakieś zwierzę musimy przede wszystkim zadbać o wszystkie jego potrzeby – komfort, swobodę poruszania i ćwiczenia, jedzenie, ciepło, delikatne odnoszenie się do niego. Jego wizyta powinna trwać tak długo, jak zwierzę będzie tego chciało. Szacunek dla zwierzęcia jest ważniejszy niż nasza ciekawość. W naszym domu trzymaliśmy zawsze dwa czyste i gotowe pojemniki w razie, gdyby odwiedziła nas jakaś salamandra albo mały wąż. Nie zabierze nam dużo czasu zerwanie jakiegoś mleczka, albo innej małej roślinki, zroszenie ich wodą i wsadzenie do terrarium, żeby zwierze mogło się za nią schować w czasie swej krótkiej wizyty. Za terrarium służyć może wielkie akwarium albo prosty w miarę duży słoik. Bardzo ważne jest jednak, by pamiętać, że nawet w czasie krótkiej wizyty zwierzę potrzebuje powietrza. Jeśli używamy na przykład wielkiego słoika pamiętajmy, żeby pokazać dziecku, że w zakrętce muszą być dziury, albo że zamiast zakrętki użyć można gazy zamocowanej za pomocą gumki. W pojemniku należy również utrzymywać wilgotność. Pamiętajmy jednak, że łatwo jest nalać zbyt dużo wody, warto więc użyć spryskiwacza do roślin. Tego typu zasady i lekcje mogą być przećwiczone wcześniej z naciskiem na wolną i dokładną prezentację wszystkich czynności. Takie podejście pokazuje, że dorosły szanuje tę pracę i uważa ją za ważną, i że tego samego oczekuje od dziecka, żeby było ostrożne i dało z siebie wszystko.

Modele zwierząt pozwolą dziecku zaznajomić się z wyglądem i nazwami zwierząt z całego świata

Obserwowanie cyklu rozwojowego motyla w domu lub klasie jest dla dziecka niezwykle tajemniczym eksperymentem. Gąsienice można znaleźć samodzielnie lub zamówić. Gąsienice dużo jedzą i potrzebują częstego czyszczenia słoika, nowych gałązek, bycia w świetle, ale nie w pełnym słońcu, wilgotności. Na dno słoika warto wsypać odrobinę wyparzonego piasku. Motyla wypuśćcie na wolność!

Takie eksperymenty to wspaniały sposób na wprowadzenie w niezwykłą tajemnicę cyklu życia różnych zwierząt, na przykład od kijanki do żaby. Warto również wprowadzić dziecko w różnice pomiędzy ssakami łożyskowcami, stekowcami i torbaczkami.

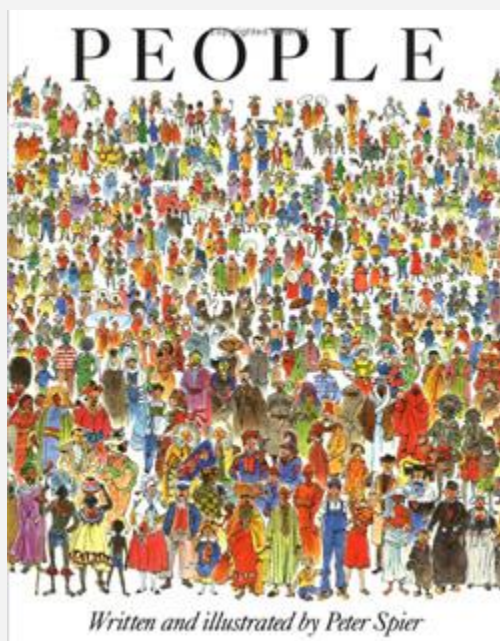
Bardzo często dzieci mają mniejszy dostęp do zwierząt niż do roślin dlatego proponujemy, aby po pierwszych doświadczeniach z żywymi zwierzętami (na przykład kotem czy psem) wprowadzać dziecku modele zwierząt z całego świata, zdjęcia, obrazki, książki. Szukajcie zdjęć i książek na których zwierzęta są pokazane w całości i na białym tle, żeby dziecko wiedzało dokładnie, jak wygląda tygrys, a nie 'tygrys i skała i krzewy' albo 'głowa tygrysa'.

Spróbujcie porównać ludzi z różnymi zwierzętami, ich kończyny, oczy, usta itd. Zwracając uwagę na różnice i podobieństwa. Rozmawiajcie o potrzebach, jakie mają

wszystkie stworzenia: pożywienie, woda, schronienie, ciepło, poczucie bezpieczeństwa. Pokażcie, że my wszyscy jesteśmy częścią życia na ziemi, a każdy żywy organizm jest ważny i potrzebny, spełnia jakąś funkcję w środowisku.

Rozdział 8

Ludzie, nauki społeczne – Dziecko Świata, lata 3-6+

People (Ludzie) autorstwa Petera Spiera. Szkoda, że książka ta nie została wydana jeszcze w języku polskim. Napisana i ilustrowana przez Holendra Petera Spiera opowiada o jedzeniu, ubieraniu się, językach, religiach, architekturze ludzi z różnych zakątków świata. Może znać pozycję po polsku, która jest podobna do tej?

GEOGRAFIA I HISTORIA

Pani Montessori,

Pani, z miłości do dzieci, usilnie dąży, poprzez wielorakie instytucje, do uwydatniania

w dzieciach tego, co jest w nich najlepsze. Mam nadzieję, że nauka ta będzie dostępna nie tylko dla dzieci z bogatych rodzin, ale również dla biednych dzieci. Bardzo trafnie zauważyła Pani, że aby osiągnąć pokój na świecie i walczyć przeciwko wojnie musimy zacząć od dzieci. Jeśli będą one wzrastać w swojej naturalnej niewinności, nie będziemy musieli walczyć, ani podejmować bezowocnych wymyślonych rozwiązań, ale będziemy dążyć od miłości do miłości i od pokoju do pokoju, aż ostatnie zakątki świata znajdą taki pokój i miłość, których wszystkie świadomie lub nieświadomie są głodne.— M. K. Gandhi, 1943

Dzisiaj nasz świat kurczy się, a my uczymy się w końcu szanować różnorodność – ekonomiczną, rasową, wszystkie jej rodzaje – aby przygotować dzieci do życia w prawdziwym świecie. Pragnienie Gandhi staje się faktem. Wzrasta również świadomość zaszczepienia w uczących się, jak ważną wartością jest pomoc innym ludziom. To ważny element w światopoglądzie dzieci, ale również w rozwoju ich troski o ludzi na całym świecie, ludzi ze wszystkich grup społecznych.

NAUKA GEOGRAFII

Mieszkając w Stanach Zjednoczonych mamy szczęście żyć w tyglu kulturowym. Nawet rdzenni Amerykanie przybyli z innych krain. Taka lekcja geografii uczy nas, że główną różnicą pomiędzy nami jest to, kiedy przybyliśmy do naszego kraju i dlaczego. Nauka geografii i historii koncentruje się wokół podstawowych potrzeb wszystkich ludzi, takich jak: jedzenie, mieszkanie, transport, ubranie oraz potrzeb umysłowych i duchowych takich jak: praca, zabawa, sztuka, religijność. Aby nauczyć dzieci podstawowej wiedzy z geografii i historii już od wczesnych lat prezentowane są im konkretne przykłady, historie i obrazy ludzi z całego świata. Pierwsze lekcje skupiają się wokół tego jak ludzie rozwijają swoją kulturę w miejscach zamieszkania. Jak i dlaczego ludzie z Północnego Koła Arktycznego żyją inaczej od tych, którzy żyją blisko równika? Takie podejście pozwala na zdrowe, nieoceniające, pozbawione etnocentryzmu i nacjonalizmu poznawanie ludzi z całego świata. Kluczem do nauki historii są doświadczenia jedzenia, muzyki oraz przedmiotów, obrazów i książek różnych kultur czy

grup etnicznych. W późniejszych latach dzieci będą próbowały zrozumieć historię świata bazując na pierwszych wrażeniach, które wchłonęły we wczesnym dzieciństwie.

GLOBUSY, MAPY I FLAGI

Im dziecko ma łatwiejszy dostęp do globusa czy mapy, tym częściej będzie się do nich odnosiło i tym bardziej będzie uczyło się geografii w sposób bardzo prosty i przyjemny. Powinniśmy wprowadzać dziecku doświadczenia od wiedzy ogólnej ku bardziej szczegółowej – od całego świata do kontynentów, od krajów do regionów, później do miast i okolic.

Pamiętam jeden dzień, kiedy moja najstarsza córka, wtedy miała trzy lata i właśnie zaczęła chodzić do szkoły Montessori, obserwowała mnie wraz ze swoimi starszymi od siebie przyjaciółmi (sześć i osiem lat), kiedy wbijałam jaja na patelnię. Powiedziała wtedy: “Wygląda to jak Afryka”. Jeden z przyjaciół, którzy byli razem z nią zapytał: “Co to jest Afryka?” Narda odpowiedziała mu: “To jest kontynent”. Drugi z przyjaciół zapytał wtedy: “Co to jest kontynent?”. Narda powiedziała z irytacją: “Chodźcie ze mną”. Wzięła globus, posadziła przyjaciół i przeprowadziła im bardzo przyjemną lekcję nazw kontynentów i państw świata. Nie ma powodu, aby odkładać naukę geografii na późniejsze lata. Dzieci już w najmłodszych latach chcą wiedzieć, gdzie żyją na kuli ziemskiej. W tym wieku dzieci uwielbiają układać puzzle i poznawać nazwy wszystkich przedmiotów ze swojego otoczenia. Dlatego też podążajmy za ich zainteresowaniami oferując im puzzle z rzeczywistymi obrazami. W klasach 3-6 od wielu lat wprowadzane są mapy w postaci puzzli. W tym ruchowo – odcuciowym okresie życia dzieci łatwo “chłoną” i zapamiętują odpowiednie wielkości, kształty, lokalizacje kontynentów i państw świata. Dzieci są zachwycone nauką nazw każdego państwa i stolicy, regionów, rzek, gór. Ten zachwyty prawdopodobnie pozostanie u nich na zawsze.

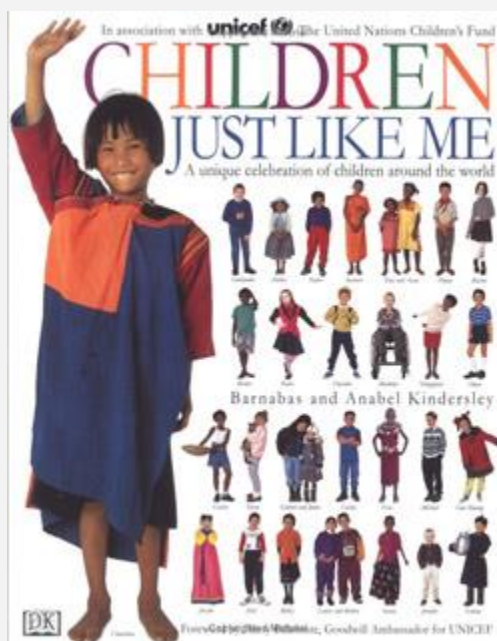
Wprowadzamy również narodowe piosenki, tańce, muzykę instrumentalną, zwyczaje, obrazy, rodzaje ptaków, kwiatów, flag, architektury, wynalazków oraz rodziców i dzieci wykonywujących wiele czynności życiowych. Musimy być uważni, aby nie stworzyć takiego wrażenia, że jedna kultura jest w jakikolwiek sposób lepsza od innej. Każda kultura ma swoje mocne i słabe strony, swoje dary, które tworzą całość.

Flagi państw Europy

Flagi państw świata są wyjątkową atrakcją dla dzieci. Idealnie, jeśli każda klasa ma zestaw flag z całego świata.

Dziecko może pewnego poranka przyjść do nas z historią o Indiach. Będzie gromadzić wszystkie przedmioty związane z Indiami, które są w klasie – teczkę ze zdjęciami Azji, mapę Azji wraz z puzzlami Indii, może mosiężny dzbanek lub posąg z Indii, flagę Indii i tak dalej. Często inne dzieci dołączą do poszukiwań i może również przypomną mu piosenkę bądź wiersz z tego kraju.

Children just like me (Dzieci takie jak ja). Książka ta została stworzona we współpracy z UNICEF, by uczcić 50-lecie jego istnienia. Oparta jest ona na wywiadach z dziećmi z

różnych części świata i bogato ilustrowana. Niestety nie znaleźliśmy jej polskiego wydania choć została ona wydana w wielu językach..

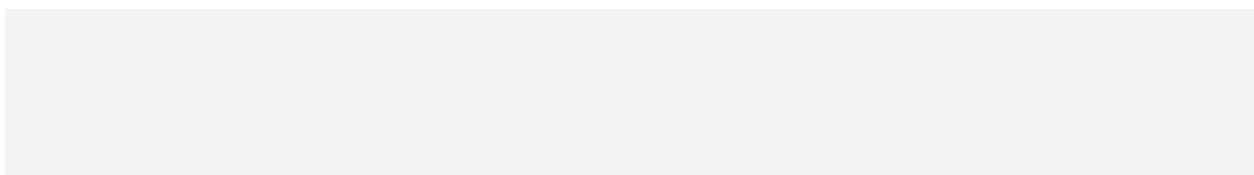
NAUKA HISTORII

Aby dać dziecku wspaniałe podstawy do późniejszej nauki geografii i historii, w rozdziale “Ziemia – lata 3-6” znaleźć można materiały do nauki pojęć układu słonecznego, gwiazdozbiorów czy geografii fizycznej, które wiążą się nierozzerwalnie z doświadczeniami geografii kulturalnej (materiały znajdziecie w angielskiej wersji Child of the World w rozdziale **3-6 Earth – Physical Sciences**).

Bibliografie sławnych i nie tak sławnych ludzi są bardzo ważną częścią wiedzy, gdyż pomagają zrozumieć dzieciom historię świata. Dorosły rozpoczyna nauczanie historii od historii o sobie. Jedną z historii, którą opowiadałam dzieciom wielokrotnie było zdarzenie, które przytrafiło mi się, kiedy pewnego poranka wstałam z łóżka i szłam przez salon, aby zrobić sobie śniadanie, a w tym samym momencie nasz koń gapił się na mnie przez salonowe okno. To wszystko, bez jakiegś szczególnej fabuły, jedynie prawdziwe doświadczenie, a dzieci tę historię uwielbiały.

Każde dziecko na swój sposób buduje swoją umysłową konstrukcję geografii i historii. My odpowiedzialni jesteśmy za zorganizowanie wielu różnorodnych i interesujących doświadczeń, które zainspirują dziecko, aby chciało wiedzieć coraz więcej.

Rozdział 9 **Muzyka – Dziecko Świata, lata 3-6+**

Dobrze wykonane, dobrej jakości, prawdziwe instrumenty muzyczne będą wspaniałym podarunkiem dla każdego dziecka.

Jeśli potrafisz chodzić, potrafisz tańczyć.

Jeśli potrafisz mówić, potrafisz śpiewać.- przysłowie z Zimbabwe

ŚPIEWANIE

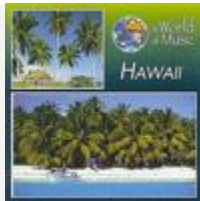
Ludzie urodzili się, aby śpiewać. Gdy tylko dziecko potrafi skupić swoją uwagę na ustach swojej mamy, uczy się ono jak usta poruszają się i jak powstają dźwięki. Pierwszy występ w duecie pojawia się, gdy dziecko zaczyna wydawać zamierzone dźwięki, a dorośli je naśladować. Pomóżmy dziecku kontynuować to radosne dla niego tworzenie.

Nie istnieje ktoś taki, jak niemuzyczny dziecko. Są jedynie niemuzyczni dorośli, ponieważ nie doświadczyli oni wystarczającej praktyki z muzyką, kiedy byli dziećmi. Piosenki dają dzieciom możliwość wyrażania swoich emocji, a samo śpiewanie przynosi psychiczną ulgę. Wiedząc jak pozytywnym znakiem jest zwykle spontaniczne śpiewanie zawsze wyczekiwałam na nie w klasie. W naszym domu, kiedy słyszałam naszego syna śpiewającego przed pójściem spać to był dla mnie znak, że jest szczęśliwy. Wcale nie musimy mieć pięknego głosu, aby formować śpiew u dzieci.

Śpiew pozytywnie wpływa również na naukę języka, nowych słów, poezji, historii czy ogólnie pojętej kultury. W klasie, gdzie dzieci pracują indywidualnie zamiast w grupach, nauczyciel może zaśpiewać piosenkę, zagrać coś, lub zatańczyć w dowolnym czasie w ciągu dnia z dwójką lub trójką dzieci, które nie są zajęte. Inni mogą dołączyć, kiedy tylko zechcą. Każde dziecko może tworzyć muzykę, gdy tylko poczuje taką potrzebę.

SŁUCHANIE MUZYKI

Tak jak piękna mowa pochodzi z wieloletniego słuchania, tak talent muzyczny i uznanie pochodzą z nieustannego słuchania. Idealnie, jeśli piosenki, muzyka ludowa, etniczna i klasyczna grane na prawdziwych instrumentach oraz eksperymentowanie na dobrych instrumentach perkusyjnych jest częścią codziennego życia dziecka.

Muzyka hawajska

Muzyka z Australii

Muzyka z Grecji

Możemy pomóc w rozwoju słuchu muzycznego dziecka poprzez eliminację tła muzycznego – telewizji, radia, ciągłej przypadkowej muzyki – tak aby zmysł słuchu był czujny i nie stłumiony przez nadmiar dźwięków.

KOMPOZYTORZY

Historie kompozytorów, a zwłaszcza historie o ich dzieciństwie są zawsze interesujące i ważne dla małych dzieci. Pokazują dzieciom, że sławni kompozytorzy byli również zwyczajnymi dziećmi, które interesowały się tworzeniem muzyki w swoich umysłach.

Bach, Beethoven, Chopin, Mozart to kompozytorzy poleceni przez nauczycieli metody gry na instrumentach stworzonej przez Shinichi Suzuki. Słuchając danego kompozytora warto postawić okładkę płyty w widocznym miejscu, by dziecko budowało również skojarzenia wizualne

INSTRUMENTY MUZYCZNE

Ważne jest, by dzieci były świadome tego, iż muzyka powstaje zawsze dzięki ruchom naszego ciała. Nawet jeśli są to naturalne dźwięki, które wydajemy, dzieci potrzebują wiedzieć, że są one wytworem różnych mięśni ust, rąk, ramion itd. Powinny wiedzieć jak wiele jest różnych instrumentów i powinny mieć możliwość obserwacji, w jaki sposób muzycy kontrolują swoje gesty tak, aby otrzymać różne muzyczne dźwięki.– Dr Silvana Montanaro

Aby pomóc dziecku doświadczyć tej ważnej części dobrej edukacji rekomendujemy prawdziwe instrumenty perkusyjne z różnych państw świata, jak również zachodnie instrumenty klasyczne ze względu na ich jakość, różnorodność i piękny dźwięk oraz ze względu na połączenie różnych kultur.

Słuchanie bicia serca stetoskopem, wystukiwanie na instrumencie w rytmie imion dzieci (Jan=x, Piotruś=xx) jest dobrym wprowadzeniem do rytmu.

Nauka zapisywania czy odczytywania nut może być dla dziecka tak samo prosta, jak nauka pisania i czytania słów.

Jeśli system nauczania, tak jak u Suzuki, oparty jest na naturalnym rozwoju dziecka, dzieci w tym wieku są bardzo otwarte na naukę technik grania na instrumentach, które wydają się być bardzo trudne – takich jak pianino czy skrzypce.

Nowy system edukacyjny nie pojawi się dopóki nie weźmiemy poważnie pod uwagę faktu, iż posiadamy „podwójny mózg”. W rozwoju ludzkiego mózgu i jego wielkich potencjalnych możliwości pomagają dzieciom zrównoważone doświadczenia myślenia zarówno DOSŁOWNEGO (logicznego), jak i INTUICYJNEGO, dlatego warto dzieciom oferować je w każdym wieku. Wyniki pokazują, że takie doświadczenia nie tylko wpływają na lepsze funkcjonowanie mózgu, ale również na wzrost zadowolenia w życiu osobistym i społecznym.

W zachodniej edukacji istnieje tendencja do rozdzielania tych dwóch doświadczeń, ponieważ w naszej cywilizacji nie cenimy zbyt wysoko wielu rzeczy wykonywanych przez prawą półkulę mózgową (intuicyjnie). Dlatego też od najmłodszych lat małe

dzieci uczą się, by nie wyrażać siebie całkowicie wykorzystując możliwości tej półkuli mózgowej, ponieważ nie są one zachęcane, by zwrócić większą uwagę na ruch ciała czy to przez taniec, śpiew, malowanie ... przez ogólnie pojętą sztukę.

Z kolei we wschodnich cywilizacjach większą wagę przywiązuje się do intuicyjnej części mózgu. Logiczna półkula mózgowa uważana jest za mało istotną w rozwiązywaniu prawdziwych problemów egzystencjonalnych.

Istnieje jednak wielka nadzieja dla naszej najbliższej przyszłości, gdy najbardziej utalentowani ludzie obu kultur zjednoczą się i rozpoznają, że potrzebujemy siebie nawzajem, aby się uzupełniać i mamy się czym ze sobą podzielić.– Dr Silvana Montanaro

Co nie istnieje w kulturalnym otoczeniu nie rozwinie się także w dziecku.– Dr Shinichi Suzuki

Rozdział 10

Sztuka – Dziecko Świata, lata 3-6+

Prawda jest taka, że jeśli istnieje wolny duch musi on urzeczywistnić się w jakiejś pracy i do tego potrzebne są ręce. Wszędzie odnajdujemy ślady pracy ludzkich rąk i dzięki temu możemy dostrzec ducha czasu.

Ludzkie ręce i ich umiejętności związane są z rozwojem ludzkiego mózgu, a w świetle

historii możemy zobaczyć ich połączenie z rozwojem cywilizacji.

– Maria Montessori

Sztuka jest niezbędna w otoczeniu dziecka od jego narodzin. To sposób na życie, na poruszanie się i sposób mówienia, na dekorowanie domu i szkoły, wybieranie zabawek i książek. Nie może być ona odłączona od żadnej innej dziedziny naszego życia. Nie możemy „nauczyć” dziecka, jak być artystą, ale możemy pomóc mu w rozwoju, wedle słów Marii Montessori:

Oka, które widzi

Ręki, która jest posłuszna (rozumowi)

Duszy, która czuje

MATERIAŁY ARTYSTYCZNE

Posiadanie różnych materiałów i przestrzeni do pracy, dostępnych w każdym momencie, by dziecko mogło pracować nierozprasane, kiedy tylko znajdzie inspirację, jest dla niego niezwykle korzystne. To bardzo ważne, aby zaopatrzyć je w materiały najlepszej jakości, na jakie możemy sobie pozwolić – ołówki, kredki, długopisy, klej, papier, pędzelki – i nauczyć dziecko jak ich używać i jak o nie dbać.

Praca z gliną jest świetną formą wyrazu artystycznego, a także działa uspokajająco na wiele dzieci. Ma duże właściwości terapeutyczne.

DZIAŁANIA ARTYSTYCZNE

Praca indywidualna związana z różnymi dziedzinami życia jest bardziej kreatywna, wprowadza mniej konkurencji, jest zwykle bardziej udana niż grupowe projekty lub modele tworzone przez nauczyciela dla dzieci do kopiowania. Dzieci nie powinny uczyć się naśladować prac wykonanych przez rodziców, bądź tworzyć prace, które wyglądają wszystkie tak samo. Bardziej twórcza okaże się dokładna prezentacja lepienia z gliny przy użyciu odpowiednich narzędzi, aby utworzyć proste skręty i płaskie płyty. Dzieci wprowadzane są w świat rzeźb w różnych muzeach oraz poprzez książki. A następnie dziecko samo decyduje, kiedy chce coś stworzyć i co będzie robiło.

Tak jak wszystkie inne materiały w klasie 3-6, materiały artystyczne są również zawsze przygotowane i kompletne. Jeśli dziecko zainteresowane jest na przykład malowaniem, znajdzie przygotowane i czyste narzędzia takie jak: fartuch, farby i pędzle.

Obserwacja roślin, które wyrosły z nasion może zainspirować dziecko do rysowania, do odbijania liści, lepienia rzeźb roślin z gliny, lub do namalowania liścia bądź rośliny.

Budowanie z klocków, wizyta w muzeum, słuchanie czy tworzenie muzyki, jedzenie etnicznych posiłków, każde zajęcie, może w naturalny sposób prowadzić dziecko do tworzenia.

ZROZUMIENIE WARTOŚCI SZTUKI I HISTORIA SZTUKI

Reprodukcje wielkich arcydzieł, jak ich kopie, kartki pocztowe, czy reprodukcje w książkach inspirują podziw dla sztuki u ludzi w każdym wieku. Wieszamy obrazy w zasięgu wzroku dziecka, wprowadzamy kartki artystyczne do sortowania na przykład według artysty. Historie o artystach, zwłaszcza o ich dzieciństwie są bardzo interesujące dla dzieci. Dobre książki o sztuce mogą zająć dziecko na kilka godzin. W domu lub w klasie możemy zaprojektować stół lub półkę muzealną, gdzie będą leżały piękne artystyczne przedmioty tworząc tymczasową wystawę artystyczną. Taka wystawa pozwoli dzieciom poćwiczyć jak powinny zachowywać się w prawdziwym muzeum. Pośród wszystkich dostępnych dla nich materiałów, do których mają dostęp wystawienie specjalnych rzeczy i pięknych przedmiotów uczy je tylko na nie patrzeć.

Wizyty w muzeach pokazują, że większość „artystycznych” przedmiotów było używanych

w codziennych warunkach: misy na zupeę, biżuteria, narzędzia i inne niezbędne i dekoracyjne rekwizyty.

Na ile to możliwe zapewnijmy dzieciom najlepsze przykłady ze świata sztuki i najlepsze materiały artystyczne w tym najmłodszym i najbardziej wrażliwym wieku.

Rozdział 11

Język–Dziecko Świata, lata 3-6+

Marzec 4, 2009

W klasach Montessori dzieci czytają wcześniej. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest fakt, że nikt nie wymaga od nich, by czytały na głos.

JEZYK

Bardzo trudno szła mi nauka czytania. Było dla mnie nielogiczne to, że literę „m” nazywamy „em” a jeśli stoi za nią samogłoska to nie wymawiamy „ema” tylko „ma”. Nie potrafiłem w ten sposób czytać. W końcu, kiedy poszedłem do szkoły Montessori nauczyciel nie uczył mnie nazw spółgłosek tylko ich dźwięków. W ten sposób mogłem przeczytać pierwszą książkę, którą znalazłem w zakurzonej kufrze w domu. Była zniszczona i niekompletna, ale zaangażowała mnie tak mocno, że narzeczony Sary stwierdził przechodząc obok z zaskakującym przecuciem: Cholera! To dziecko będzie pisarzem. - Gabriel Garcia Marquez, Laureat literackiej nagrody Nobla

Główny wpływ na rozwój języka mówionego i pisanego u dziecka ma rodzina. Dorosły powinien mówić jasno i wyraźnie do dziecka. Czytanie na głos sygnalizuje dziecku, że czytanie jest zabawne oraz wprowadza pojęcia i słownictwo, które zazwyczaj nie pojawiają się w języku mówionym na co dzień.

Nie powinno się uczyć dzieci czytania i pisania przed szóstym, siódmym rokiem życia. Jednak dzięki odpowiednim materiałom, które umożliwiają doświadczenia zmysłowe, dziecko ze zwyczajną inteligencją całkiem naturalnie nauczy się samodzielnie czytać i pisać czasem nawet w wieku trzech lub czterech lat. Maria Montessori pisała o swoich doświadczeniach na początku dwudziestego wieku w pierwszych szkołach Casa dei Bambini – *Domy Dziecięce* - w Rzymie:

Casa dei Bambini były raczej domem dla dzieci niż szkołą. Miejsce to przygotowaliśmy tak, aby dzieci mogły bez żadnych bezpośrednich wskazówek z otoczenia chłonąć kulturę, którą znajdowały wokół. Dzieci te nauczyły się czytać i pisać przed piątym rokiem życia i nikt nie dawał im lekcji. W tym czasie wydawało nam się cudowne to, że dzieci w wieku cztery i pół roku potrafiły pisać i że powinny być uczone tak, aby nie czuły, że to nauka.

Przez długi czas byliśmy zaskoczeni. Dopiero powtarzając ten eksperyment stwierdziliśmy z przekonaniem, że wszystkie dzieci mają zdolność chłonięcia kultury. Jeśli to prawda – zgodziliśmy się wówczas – że kultura może być przyswojona przez dzieci bez wysiłku warto więc wprowadzić im inne elementy kultury. Zobaczyliśmy wtedy, że dzieci „chłoną” o wiele więcej niż pisanie i czytanie, ale także: botanikę, zoologię, matematykę, geografę, a wszystko z tą samą łatwością, spontanicznością i nie męcząc się w ogóle.

Wtedy odkryliśmy, że edukacja to naturalny proces, który rozwija się spontanicznie w człowieku, a nie tylko wiedza, którą nauczyciel przekazuje. Dziecko przyswaja na mocy doświadczeń, które zdobywa w kontakcie z otoczeniem, a nie przez słuchanie słów. Zadaniem nauczyciela jest nie mówienie, ale przygotowanie i aranżacja otoczenia dla dziecka tak, aby było ono bogate w motywy do kulturalnych aktywności. Mój eksperyment przeprowadzony w wielu różnych państwach trwa już ponad 40 lat (przyp. red. Obecnie ponad 100 lat). Rodzice, których dzieci rosną nieustannie proszą

mnie o wprowadzenie tych metod dla dzieci w późniejszym wieku. Odkryliśmy jednak, że indywidualna praca jest jednym z czynników, które stymulują i powodują rozwój u dzieci w wieku przedszkolnym, co jednak nie dzieje się u dzieci w szkole podstawowej, średniej i wyższej.– Maria Montessori, The Absorbent Mind (Chłonący umysł)

Aby dziecko odnosiło sukcesy w dziedzinie języka potrzeba, by czuło ono, że to co mówi jest ważne, potrzebuje ono również pragnienia odnoszenia się do innych, rzeczywistych sytuacji, w których może ćwiczyć wykorzystanie języka, a także zdolności fizycznych potrzebnych w pisaniu i czytaniu. Jest kilka rzeczy, które możemy zrobić, aby pomóc. Możemy uważnie słuchać utrzymując kontakt wzrokowy, mówić do dziecka głosem pełnym szacunku. Możemy dać dziecku stymulujące otoczenie, bogate w zmysłowe doświadczenia i nowe doznania językowe. Język nic nie znaczy, jeśli nie jest oparty na doświadczeniu.

Możemy stawać się dla dziecka przykładem i kształtować precyzyjne wyrażanie się w naszych codziennych zajęciach z dzieckiem. Jeśli przygotujemy dobrą bibliotekę, w skład której wejdą rymy, poezja, piosenki i historie, zdecydowanie zwiększymy miłość dziecka do języka.

JĘZYK W ŚWIECIE DZIECKA

Pierwszą ważną rzeczą jest nazwanie przedmiotów z domowego otoczenia – ubrania, przedmioty kuchenne, narzędzia, zabawki i tak dalej. Twoje dziecko będzie podekscytowane, gdy pozna te nazwy i będzie potrafiło ich używać prawidłowo. Jedyne co musimy zrobić to używać dokładnych nazw i języka dla tych przedmiotów i zajęć w obecności dziecka. Ostatecznie, gdy dziecko zacznie włączać się do rozmowy, słowa z otoczenia pojawią się również w jego wypowiedziach.

NAJPIERW DOŚWIADCZENIE

W każdym dobrze przygotowanym otoczeniu językowym, w każdej możliwej sytuacji, nauczyciel zapewnia doświadczenia, które poprzedzają słownictwo i zdjęcia przedmiotów. Będzie on wprowadzał prawdziwe warzywa przed obrazkami warzyw, prawdziwe zajęcia przed obrazkami z czasownikami, prawdziwą muzykę przed zdjęciami

kompozytorów, prawdziwe muszle przed obrazkami muszli, i tak dalej.

W domu rodzice mogą robić to samo – pokazywać przedmioty kuchenne, biurowe, z łazienki, pozwalać dotknąć dziecku tych przedmiotów, aby nauczyć się ich nazw. W ten sposób dziecko uczy się, że język jest powiązany z prawdziwym światem.

KARTY ZE SŁOWNICTWEM – MÓWIENIE

Jeśli kiedykolwiek odwiedzisz klasę w szkole Montessori zauważysz tam wiele książek i kart z różnorodnym słownictwem. To naturalne, że w tym intensywnym zainteresowaniu wyrazami dzieci otrzymują karty ze zdjęciami praktycznie wszystkiego, co można znaleźć na świecie – aby ćwiczyć i doskonalić swoje umiejętności. Podobnie takie książki i karty ze słownictwem są bardzo cenną pomocą do nauki w domu. Wiele pomocy językowych znajdziecie również w publikacji *Radosne Dziecko – Niezbędnik Montessori od narodzenia do lat trzech*.

BARDZIEJ ROZLEGŁE SŁOWNICTWO

Bogate i sprawiające przyjemność słownictwo, a także ciekawe wprowadzenie w strukturę języka stanowią wiersze, zabawy paluszkowe, piosenki, historie, czy literatura piękna. W ciągu dnia nasz czas na czytanie dzieciom jest ograniczony, dlatego też powinniśmy sprawić, aby był on dobrym czasem. Możemy to zrobić wprowadzając najlepszą literaturę, jaką tylko uda nam się znaleźć. Najlepiej jeśli nie są to fantazje i bajki.

Nawet w tych najmłodszych latach oferując dzieciom naukę języka poprzez prezentacje przedmiotów i zajęć kładziemy fundamenty wiedzy pod ich przyszłą edukację na dalszych poziomach. Przeglądając strony tej publikacji *Dziecka Świata* znajdziesz wiele sposobów ubogacania doświadczeń i słownictwa u dzieci. Nazywaj prawidłowo zabawki, którymi dziecko się bawi, kolory i kształty klocków, części miotły czy mopa, zajęcia takie jak: mycie, zmiatanie, ucieranie, nalewanie, przymiotniki takie jak: gorący i zimny, głośno i cicho, twardo i miękko. W rozdziale *Ziemia* znajdziesz informację i pomoce o planetach, skałach, kontynentach. W rozdziale *Rośliny* i *Zwierzęta* znajdziesz pomoce do rozpoznawania kwiatów, owoców i warzyw, muszelek, skamieniałości, rodzajów zwierząt

i dinozaurów; W rozdziale **Ludzie** nazwy flag, słynnych ludzi, państw i stanów; W rozdziale **Muzyka** i **Sztuka** nazwy instrumentów muzycznych z całego świata, sławnych obrazów, artystów i muzyków. W rozdziale **Matematyka** nazwy płaskich i przestrzennych kształtów, systemów liczbowych w kilku językach itp.

To tylko początek. Rozejrzyj się w swoim domu i klasie i znajdź elementy, które sprawiają, że twoje otoczenie stanie się szczególne i wyjątkowe. Poszukaj przedmiotów, zajęć i słownictwa, którymi będziesz mógł się podzielić z dziećmi.

Piaskownica do pisania jest tradycyjnym sposobem na ćwiczenie kreślenia kształtów liter czy cyfr. Można ją zrobić samodzielnie korzystając z dużej drewnianej tacy i odrobiny piasku lub kaszy mannej

PRZED CZYTANIEM I PISANIEM

Istnieją trzy dziedziny w których możemy dzieciom pomóc przygotowując je do czytania i pisania. Osiągnięcie tych umiejętności jest dla dzieci bardzo przyjemne, jeśli podłoże pod przyszłe czytanie i pisanie zostało wcześniej dobrze przygotowane.

1. **Umiejętności fizyczne** - równowaga, posługiwanie się rękami, koordynacja wzrokowo-ruchowa podczas pracy, nauka koncentracji i skupienia, rozpoznawanie wymiarów i kształtów, praca z puzzlami, które mają mały uchwyt przy każdym elemencie, z kredkami, ołówkami oraz praktyka w mówieniu

2. **Umiejętności umysłowe** - chłonięcie i używanie języka, nauka “dźwięków”, które słyszymy wymawiając każdą literę (nie nazwy liter) oraz zabawa w gry, które rozkładają słowa na poszczególne dźwięki – Gra “Detektyw”
3. **Umiejętności społeczne** - słuchanie w domu rozmów przy stole, siedzenie i rozmawianie, czytanie zamiast oglądania telewizji czy “nauki języka” na komputerze, słuchanie rozmów w różnych miejscach takich jak bank, poczta, stacja kolejowa, teatr itp.

GRA ‘DETEKTYW’ (SPY GAME)

Kiedy dziecko zna już nazwy przedmiotów na obrazkach możesz wprowadzić grę ‘Detektyw’. Weź do ręki na przykład piłkę i powiedz “Widzę coś, co zaczyna się na literę py” (Wypowiedaj nie nazwę litery ‘pe’ tylko jej dźwięk ‘py’).” Rób tak z kilkoma przedmiotami przez parę tygodni. Później możesz również wykorzystywać w tej grze obrazki przedmiotów.

Następnie kontynuuj zabawę wymawiając również dźwięk końcowy “Coś co zaczyna się na literę ‘dy’ a kończy na literę ‘sy’” (długopis) i na koniec całe słowo ” Proszę podaj mi “dy-ly-uu-gy-oo-py-ii-sy” (długopis)

Jest to podobne do literowania ale wymawiamy oddzielne dźwięki, a nie nazwy litery. Jagnię będzie brzmiało jy-aa-gy-ny-ii-ę. Nie jest to literowanie czy czytanie, ale istotne i przyjemne rozpoznawanie dźwięków języka. Po takim przygotowaniu dziecko będzie zachwycone swoimi możliwościami w rozszyfrowywaniu słów.

CZYTANIE I PISANIE

W młodym wieku dzieci nie powinny być nigdy zmuszane do czytania na głos lub po cichu, czy też do pisania. Jednak stosowane narzędzia do rozwoju tych umiejętności oferowane dzieciom pokazują, że dzieci potrafią się nimi zainspirować i przygotować do kolejnych etapów samodzielnie. Jest to wrażliwy okres w życiu dziecka, w trakcie którego chce ono poznać nazwy wszystkiego, dotykać, czuć czy odkryć dźwięki liter. Dlatego też oferujemy dzieciom litery wycięte z papieru ściernego, dzięki którym mogą one wodzić swoimi palcami po literze, kiedy wymawiają jej dźwięk.

Szorstkie litery dotykowe wykorzystujemy w odpowiedzi na dziecięcą potrzebę dotyku i ruchu. Dziecko czuje literę i wymawia dźwięk powtarzając to działanie wielokrotnie. Tradycyjne szorstkie litery dotykowe używane w klasach 3-6 są wytrzymałe i drogie, ale jest możliwość zrobienia ich również w domu lub pisania na płatkach zbożowych lub piasku. Zrobimy dziecku dużą przysługę, jeśli zaczniemy naukę od małych liter, bo przecież 99% języka pisanego jest małymi literami (“a” i “b” nie “A” i “B”). Powinniśmy uczyć dźwięków liter, a nie ich nazw. Wprowadzając duże litery spowalnimy naukę czytania i pisania.

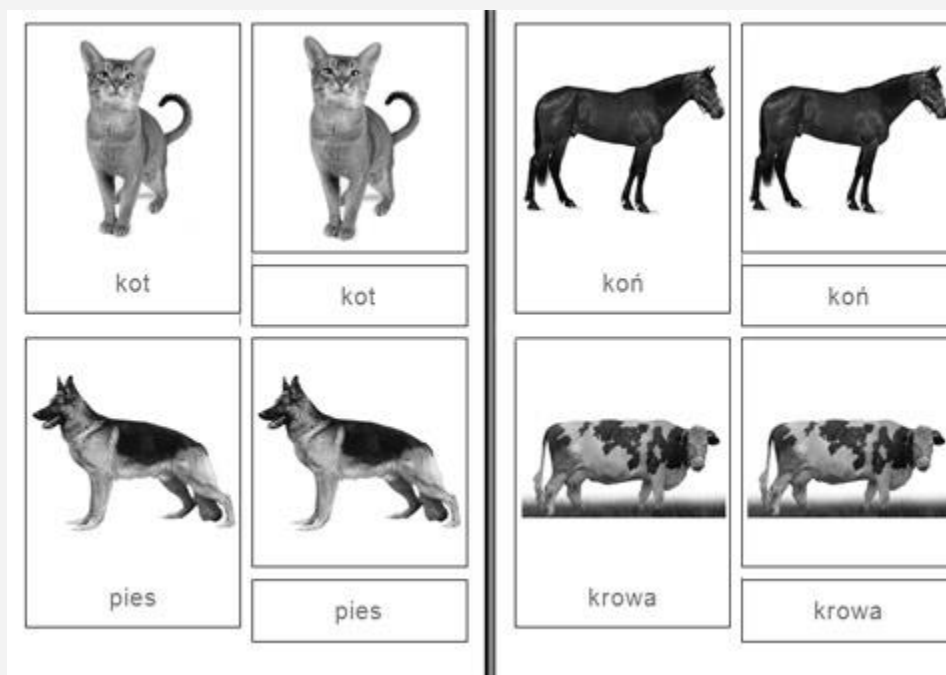
Dzieci, które są już umysłowo gotowe do pisania, a fizycznie nie potrafią jeszcze trzymać długopisu i pisać pracują z ruchomymi literami, przygotowanymi przez Marię Montessori. Podobny ruchomy alfabet używany jest w szkołach do dziś. Zwykle kilka miesięcy przed nauczeniem się czytania następuje u dzieci ‘eksplozja’ w pisaniu. Choć często dzieci wymawiają głoski niepoprawnie, to robią to z wielką radością i entuzjazmem. Ważne jest, aby pierwsze “pisanie” powstawało z głowy, a nie z przedmiotów czy obrazów. Zadawaj pytania takie jak: ” Co jadłeś dzisiaj na śniadanie?” “Co widziałeś po drodze do szkoły?” W ten sposób zainspirujemy dziecko do kreatywnego pisania od samego początku.

KARTY ZE SŁOWNICTWEM – CZYTANIE

Kiedy dziecko zacznie rozpoznawać dźwięki liter w grupach – słowa – robi to po cichu w swojej głowie. Wymawianie tych słów na głos jedynie komplikuje proces czytania, zwłaszcza jeśli ktoś słucha. W klasie Montessori dziecko NIGDY nie jest prośzone o to, aby CZYTAĆ NA GŁOS.

Oferując dziecku obrazki i etykiety z nazwami przedmiotów, których nazwy już zna, pozwalamy mu ćwiczyć z nowymi pojedynczymi wyrazami. Czyta ono każdą z etykiet i dopasowuje do zdjęcia. Następnie jeśli nazwa przedmiotu jest napisana na odwrotnej stronie obrazka dziecko może odwrócić obrazki i zobaczyć czy dopasowało poprawnie etykiety. Dzieci uwielbiają czytać i sprawdzać swoją własną pracę i będą nieustannie powtarzać, aż dopasują wszystkie etykiety w poprawny sposób. Setki ciekawych wyrazów mogą w ten sposób poszerzyć słownictwo dziecka. Najważniejszymi słowami, które

powinniśmy dać dziecku, kiedy zaczyna czytać są nazwy przedmiotów w domu i klasie, podobnie jak dzieje się to w języku mówionym.

Karty ze słownictwem. Najpierw pokaż dziecku obiekty, które są na obrazkach w rzeczywistości, później użyj kart bez etykietek, jako flashcardów, aby przećwiczyć i udoskonalić słownictwo. Kiedy dziecko zaczyna rozpoznawać litery może dopasować etykiety do obrazków i sprawdzić swoje dopasowanie przy użyciu kart, gdzie obrazek jest podpisany. Można je przygotowywać samodzielnie. Bardzo przydatny jest laminator - wtedy karty będą na dłużej.

CZYTANIE KSIĄŻEK

Tak samo jak dziecko poznawało nazwy przedmiotów na obrazkach zanim było w stanie je przeczytać (po cichu, dla siebie), tak samo zanim dziecko będzie mogło czytać jakąś

książkę samodzielnie musi wcześniej wielokrotnie słuchać, jak czyta ją rodzic czy starsze rodzeństwo.

Co więcej, czytanie i pisanie musi być oferowane dziecku w duchu radości i zabawy, a nigdy narzucane odgórnie. Dorośli tak naprawdę muszą zapomnieć o zmuszonym procesie, jaki sami musieli przejść, by nauczyć się czytać i pisać.

Rozdział 12

Matematyka – Dziecko Świata, lata 3-6+

12 różnych figur pozwala dzieciom w przyjemny sposób zapoznać się z podstawowymi kształtami trójwymiarowymi, odkrywać ich właściwości i nazwy.

GEOMETRIA I MATEMATYKA

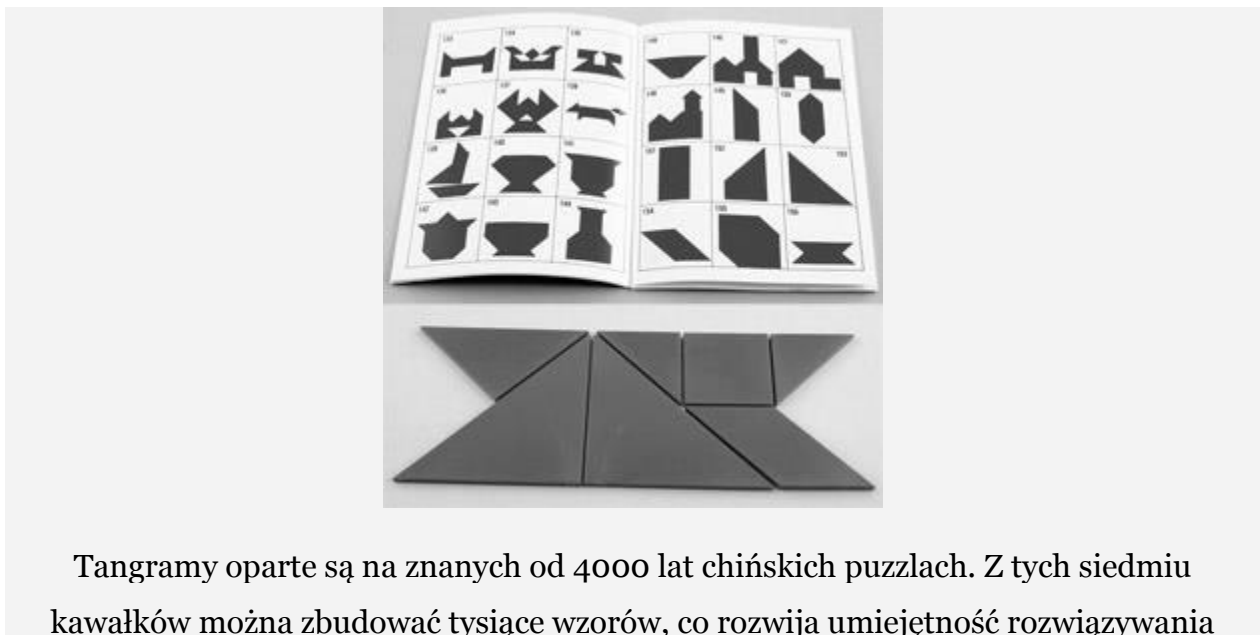
Jeśli ludzie komunikowaliby się między sobą wymieniając swoje myśli tylko za pomocą słów, jeśli ich mądrość wyrażana byłaby jedynie za pomocą wyrazów nie zachowałyby się żadne ślady po poprzednich pokoleniach. To dzięki rękom i ich koordynacji z mózgiem nasza cywilizacja się rozwija. To dziełem ręki są te dary, które odziedziczyliśmy.– Maria Montessori

ZADOWOLENIE

Nie wiem kiedy zaczęłam się bać matematyki i geometrii, ale wiem kiedy je polubiłam. Mój ojciec kochał matematykę i uwielbiał tłumaczyć mi zasady pewnych rozwiązań. Chciał, aby ktoś w rodzinie podzielił jego zamiłowanie do matematyki. Nie było nikogo chętnego. W szkole matematyka była wymagana, tabliczka mnożenia niezbędna i bolesna, a niektórzy nauczyciele nienawidzili uczyć matematyki tak, jak niektórzy uczniowie się jej uczyć.

Podczas praktyki w szkole Montessori w klasach 3 – 6 obserwowałam dzieci, które wybierały przede wszystkim matematykę i potrafiły pracować nad nią przez wiele godzin, a nauczyciele kochali nauczać matematykę.

Później ucząc w klasach 6-12, zobaczyłam podobną chęć pracy z pierwiastkami kwadratowymi, podnoszeniem do trzeciej potęgi, z każdą dziedziną matematyki i nauki. Nauczyłam się nie ukrywać moich uprzedzeń, ale znaleźć zadowolenie w każdym z przedmiotów. Jedynie w taki sposób mogłam mieć nadzieję na zaszczepienie u moich uczniów prawdziwej miłości do nauki.

Tangramy oparte są na znanych od 4000 lat chińskich puzzlach. Z tych siedmiu kawałków można zbudować tysiące wzorów, co rozwija umiejętność rozwiązywania

problemów. Dzieci mogą tworzyć również własne kształty. Polecane dla dzieci od 5 roku życia.

NAJPIERW DOŚWIADCZENIE

Pojęcia matematyczne i geometryczne, które widzimy na kartce nabierają znaczenia po zmysłowym doświadczeniu. Sucha i niezrozumiała jest nauka, która nie odnajduje odzwierciedlenia w rzeczywistości. Dzieci naturalnie interesują się wszystkimi aspektami matematycznymi: wagą, porządkiem, układami, ciągami matematycznymi, godzinami, ilościami, symbolami i tak dalej. Możemy wspierać rozwój matematyczny poprzez odpowiadanie na zainteresowanie naszych dzieci najpierw oferując im zmysłowe doświadczenie, a dopiero później pokazując to samo na papierze.

Czasem ludzie myślą, że jest coś magicznego w zmysłowych materiałach matematycznych. Rzeczywiście materiały te są z pewnością pomysłowe, ale ich prawdziwą wartością jest wspieranie wrodzonej miłości do matematycznych pojęć i zadań, które pojawiają się w naturalny sposób we wczesnych latach życia dzieci. Zajęcia te obejmują: liczenie, sortowanie, klasyfikowanie przedmiotów, doświadczenia z rozmiarami i kolorami, ważeniem i mierzeniem, a także prace domowe takie jak na przykład mycie naczyń wedle wielu następujących po sobie logicznych kroków – to są zajęcia, które odżywiają matematyczny umysł.

Waga szalkowa to najlepsze wprowadzenie w świat mierzenia i porównywania.

POMOCE, KTÓRE MOŻNA CHWYCIĆ I POCZUĆ

Kiedy pierwsza szkoła *Casa dei Bambini* została otworzona w Rzymie na początku XX wieku, dzieci nie uczyły się matematyki dopóki same nie zapytały, czy mogą się jej uczyć. Stało się to, kiedy dzieci pomiędzy 3 a 6 rokiem życia rozpoczęły pracę z materiałami przeznaczonymi dla dzieci w pierwszych klasach szkoły podstawowej i z łatwością przyswajały one wszystkie pojęcia. Od tego czasu matematyka zaczęła być ważną częścią w Domach Dziecięcych dla dzieci w wieku 3 – 6 lat.

Wielu ludzi nie rozumie początkowo, co to znaczy uczyć się matematyki w tym wieku. Pamiętają oni jak uczyli się tabliczki mnożenia – zadanie nużące, nudne, godziny bolesnego powtarzania, co z pewnością nie było chętnie wybieranym zajęciem.

Dzieci w klasie 3-6 kochają uczyć się liczenia i symboli liczb w tysiącach. Często uczą się równocześnie dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia z układami dziesiętnymi i ułanków.

Żadne z tych działań nie jest narzucane dzieciom, ale oferowane i prezentowane przy użyciu pomocy, które można poczuć i dotknąć. W stosownym czasie materiał jest prezentowany każdemu dziecku z osobna przez dorosłego lub czasami przez inne dziecko. Nauczyciele nie wykładają materiału całej grupie, która zobowiązana jest siedzieć cicho i słuchać. Dzieci wybierają dane zadanie i powtarzają każdy krok z radością i zadowoleniem dopóki nie są gotowe żeby przejść do kolejnego kroku.

W tej szkole Montessori w Afryce, jak w wielu innych częściach świata, nauczyciele są bardzo twórczy w tworzeniu pomocy matematycznych z guzików, perełek, drutów, sznurków, różnych obiektów, które można z łatwością znaleźć w swoim otoczeniu.

Z pewnością nie każde dziecko opanowało lub nawet pracowało z każdym materiałem w klasie 3-6. Punktem centralnym jest przygotowane otoczenie, które w przyjemny i

interesujący sposób wprowadza do wszystkich dziedzin geometrii i matematyki. Dziecko poznaje każde z zadań, gdy jest do tego gotowe i może wybrać czy chce kontynuować prace z tym materiałem czy skończyć. W międzyczasie jest ono otoczone przez inne dzieci, które z radością odkrywają matematykę.

Prezentacja matematyki i geometrii odbywa się w ten sam sposób jak sztuki, budowania z klocków, muzyki, ogrodnictwa i wszystkich innych przedmiotów. Jest to forma wprowadzenie w przedmiot całkowicie odmienna od tych znienawidzonych i powodujących strach u nas dorosłych.

Jest duża szansa na to, że dziecko, któremu pozwolono odkrywać matematykę dzięki konkretnym przedmiotom i pomocą we wczesnych, ruchowo-zmysłowych latach życia, pokocha matematykę w późniejszym czasie. Jeśli jego pasje leżą gdzie indziej, przynajmniej dzięki przyjemnemu wprowadzeniu do tej dziedziny nauki nie dotknie go matematyczna fobia, której doświadczyło wielu z nas mając wprowadzenia dalekie od przyjemnych.

Matematyczne i geometryczne materiały nie muszą być drogie. Mogą być zrobione z kartonu, kostek, sznurków z paciorkami, klocków, fasoli, właściwie z wszystkiego, co pomoże dziecku uchwycić pojęcie poprzez zmysły.

W rzeczywistości im więcej dziecko każdego dnia używa rzeczy do porównywania, mierzenia, liczenia i podejmuje każde inne działania matematyczne, tym bardziej matematyka staje się częścią jego prawdziwego praktycznego codziennego życia.

Rozdział 13

Edukacja w latach 6-12 – Dziecko Świata,

Kooperacyjna gra Ogród. Zamiast grać przeciwko sobie może spróbować gier kooperacyjnych, które wymagają współpracy, by rozwiązać wspólny problem.

ZDROWIE FIZYCZNE, ĆWICZENIA

Lata pomiędzy 6 a 12 rokiem życia charakteryzują się pewną stabilnością, jeśli chodzi o zdrowie dziecka i w tym czasie może rozpocząć się formalne uczenie się. Ważne jednak, aby dziecko nadal wykorzystywało w procesie uczenia się swoje ciało, ćwiczyło, poczuło się odpowiedzialne za własne odżywianie i zdrowie oraz uczyło się wykorzystywać jednocześnie swoje ciało i umysł w praktycznych zajęciach takich jak: gotowanie, praca w ogrodzie, praca z narzędziami. Dobrze ugruntowane nawyki związane z dbaniem o własne zdrowie, które będą miały źródło w tym okresie życia, mogą później towarzyszyć i pomagać dziecku przejść przez burzliwy okres dojrzewania.

PRACA NAUKOWA, MORALNA I SPOŁECZNA

W wieku sześciu lat dziecko przechodzi ogromną transformację, jakby nowe narodzenie. Chce odkrywać społeczeństwo i świat, uczyć się co jest dobre a co złe, myśleć o znaczących rolach w społeczeństwie. Chce wiedzieć skąd wszystko pochodzi, znać historię kosmosu, świata, ludzi, powody ludzkich zachowań. Zadaje WAŻNE pytania i chce znać odpowiedzi. To jest czas na odkrywanie sposobów zachowania się i ich znaczenia, uczenia się o religii i jej znaczeniu dla ludzi różnych kultur. To czas w którym dziecko umysłem chce odkrywać wszystkie dziedziny wiedzy, uczyć się jak przeprowadzać badania i rozwijać kreatywne sposoby na przetwarzanie, odkrywanie i wyrażanie wiedzy.

Nauczyciel Montessori nauczania podstawowego przez wiele miesięcy uczy się jak dawać indywidualne lekcje we wszystkich naukowych dziedzinach. Poznaje on również sposoby na to, jak prowadzić dziecko w kierunku jego własnych badań wykorzystując jego własne metody.

Główna praca nadal wykonywana jest indywidualnie. Respektowanie czasu na koncentrację i skupienie nieprzerywane przez żadne obowiązkowe zajęcia dla całej grupy jest cechą charakterystyczną nauczania Marii Montessori, chociaż okazjonalnie tworzone są grupy z nauczycielem bądź wśród dzieci.

Praca indywidualna w ciszy i skupieniu działa na dziecko jak cudowny lek i wypełnia jego potrzeby, by następnie ujawnić w nim prawdziwą ludzką naturę chętną, by pomagać innym i zmieniać świat na lepsze.

Nauczyciele, którzy mieli okazję pracować w klasie, do której uczęszczały dzieci z całego zakresu wiekowego od 6 do 12 lat zauważyli, że wpływa to znacznie korzystniej na proces nauczania niż w klasach podzielonych ze względu na wiek dzieci. Dzięki takiemu podejściu dziecko ma szansę spędzić sześć lat w otoczeniu cudownie bogatym, bogatym w aktywności, które ono samo może wykonywać, ale także pełnym możliwości czerpania z pracy innych. Przedział wiekowy 6-12 pomaga nauczycielowi uniknąć dawania lekcji grupowych, w których to on wykonuje główną pracę, a dzieciom pomaga osiągnąć wyższy poziom niezależności i nauki. Dzięki temu dzieci uczą się od siebie nawzajem, co jest podstawowym elementem w metodzie nauczania Montessori. Kiedy w klasie dla dzieci pomiędzy 6 a 12 rokiem życia lekcje w grupie ograniczone są do minimum, czas koncentracji chroniony, a dzieciom oferowana jest niezwykła liczba możliwości samodzielnej pracy to dzieje się rzecz nadzwyczajna: państwowe wymagania programu nauczania są nie tylko wypełnione, ale dzieci pracują na poziomie o wiele wyższym niż potrafimy to sobie uzmysłowić.

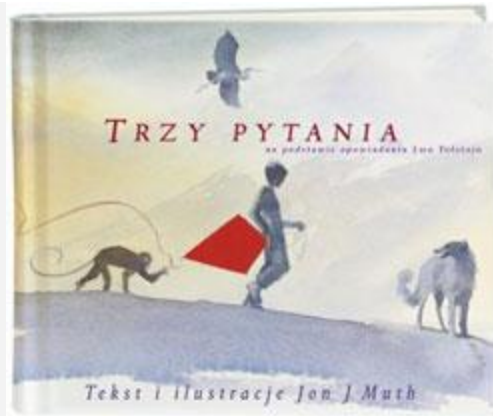
Wielokrotnie słyszałam podczas mojej praktyki nauczycielskiej w szkole podstawowej:

Nauczyciel odpowiedzialny jest za minimum, a dziecko za maximum.

PAŃSTWOWE WYMAGANIA PROGRAMOWE

Państwowe wymagania programowe dla klas od pierwszej do szóstej wiszą na ścianie, by każde dziecko wiedziało, co powinno opanować na każdym z poziomów. Co jakiś czas nauczyciel spotyka się indywidualnie z każdym uczniem, aby zaplanować jak to wykonać. Jedno dziecko chce wykonywać wymaganą pracę w poniedziałki, inne przez pierwszą godzinę lub codziennie rano. Razem robią listę na tydzień lub miesiąc i dziecko jest za jej wykonanie odpowiedzialne. Takie podejście uczy organizowania czasu i pozwala dziecku samodzielnie wybierać czas na przerwy. Jeśli dziecko ma problemy w wykonaniu pracy można mu zasugerować przez krótki okres prowadzenie dziennika i zapisywanie czasu przez kilka dni, aby zobaczyć jak go wypełnia. Kiedy tylko dziecko odkryje swój problem i zacznie znów intensywnie pracować prowadzenie takich zapisów powinno się zakończyć, ponieważ może być ono przeszkodą w dziecięcej kreatywności, która jest nieodłączną częścią życia w szkole podstawowej Montessori.

Program nauczania Montessori opiera się na cyklu Pięciu Wielkich Lekcji Marii Montessori, które prezentowane są nowym uczniom na początku każdego roku jako wprowadzenie: Stworzenie Wszechświata, Historia Życia na Ziemi, Historia Człowieka, Historia Pisma i Historia Liczb. Lekcje te przygotowuje nauczyciel i zawierają one opowieści, obrazy i aktywności. Starsze dzieci, jeśli mają ochotę, przychodzą posłuchać, aby powrócić do tematu z nowej perspektywy. Czasem słuchają z oddali. Ich doświadczenie jest za każdym razem inne, bo zależy ono od wzrostu ich własnego rozumowania. Oś czasowa zrobiona jest z długich kawałków tkaniny bądź papieru. Dzieci kładą na niej skamieniałości, obrazki z dinozaurami, kompozytorami, zdjęcia muzyków, itd. tak, aby dostać wizualny obraz historii w różnych dziedzinach, które przychodzi im odkrywać.

Jon J. Muth 'Trzy pytania, na podstawie opowiadania Lwa Tołstoja'. Ciepła opowieść o małym Mikołaju, który chce być dobrym człowiekiem. Aby osiągnąć swój cel chłopiec musi najpierw znaleźć odpowiedzi na trzy pytania. Skąd mam wiedzieć, że trzeba działać? Kto jest najważniejszy? Jak odgadnąć, co trzeba robić?

WSPÓŁPRACA. POKÓJ. PRACA

Jakim dobrem jest wiedza, jeśli nie bierze ona pod uwagę innych. Pojęcie pokoju nie jest nauczane jako osobny przedmiot, ale odkrywamy go poprzez przykłady z historii, a także przez praktykę, jaka bierze się z możliwości pomagania drugiemu człowiekowi, choćby przez tak proste czynności jak nakrycie do stołu, poczęstowanie kogoś czymś do jedzenia.

Pokój jest naturalnym wynikiem edukacji, kiedy dzieci doświadczają własnoręcznej pracy oraz długiego czasu przeznaczonego na indywidualną koncentrację i kontemplację. W ten sposób potrafią one przetworzyć mnogość informacji i wpływów płynących ze współczesnego świata i nie poddać się im. Uczą się, że pokój nie jest tylko brakiem wojny, ale sposobem w jaki traktujemy siebie nawzajem w codziennym życiu, sposobem w jaki się komunikujemy i rozwiązujemy nasze problemy. Pokój rozpoczyna się wewnątrz nas, w domu, w szkole.

Akty grzesnościowe, które poznało dziecko z myślą o tworzeniu kontaktów z innymi muszą obecnie zostać przeniesione na nowy poziom. Pojawia się teraz pytanie na przykład o pomoc słabszym, starszym, chorym. Jeśli dotychczas ważne było, aby nie potrącić kogoś w czasie przechodzenia obok, to teraz ważniejsze jest, aby nie obrażać

tej osoby.

Podczas gdy małe dziecko szuka pokrzepienia i bezpieczeństwa, starsze chętnie jest do podjęcia nowych wyzwań. Jednak te wyzwania muszą mieć jakiś cel.

Przejście do drugiego poziomu nauczania (6-12) to przejście od pojmowania na sposób zmysłowy, dzięki materiałom do pomowania abstrakcyjnego. W wieku siedmiu lat dziecko kieruje się ku intelektualnej i moralnej stronie życia.– Maria Montessori, MD

Rozdział 14

Ziemia-Dziecko Świata, lata 6-12

Globus to niezastąpione narzędzie w każdym domu

ZIEMIA

W szkole podstawowej prowadzonej według pedagogiki Marii Montessori nie ma takiego przedmiotu, który byłby nauczany w oderwaniu od innych. Cała praca dziecka jest powiązana, a zainteresowanie i rozwijająca się pasja w jednej dziedzinie wiedzy stopniowo prowadzi go do całej reszty.

Nauczyciel nie narzuca określonej pracy, ale raczej prowadzi dziecko indywidualnie lub pracuje z małą grupą w wykonywaniu badań odpowiadających zainteresowaniom dzieci, tworzeniu projektów oraz kończeniu ich i szukaniu sposobów na ich wdrażanie, publikowanie. Nauczyciel daje dzieciom podstawy wiedzy wielokrotnie, ale nigdy nie wie jak badania będą się rozwijały z każdym dzieckiem i każdą grupą dzieci w ciągu każdego roku. Jest to zachwycające zarówno dla nauczyciela jak i dla dzieci.

OD ASTRONOMII DO GEOLOGII, ZADANIA KOSMICZNE

Dawno temu uczono nauk ścisłych w powiązaniu z wiedzą o ludzkim życiu. Zmieniło się to radykalnie wraz z odkryciem przez Kopernika, że Ziemia nie znajduje się w centrum wszechświata – nauka i religia idą swoimi oddzielnymi drogami. Przełom ten trwał do dzisiaj. Obecnie pojawiło się podejście, które ponownie połączyło duchowe spojrzenie na życie z nauką. Pomóc możemy dzieciom dając im lekcje, które pokazują, że:

1. Wszystkie reguły fizyki i chemii (np. grawitacja) podążają według porządku wyznaczonego przez Boga, lub kreatywne siły.
2. Każdy element, zaczynając od najmniejszego atomu po osobę ludzką posiada ważną rolę, swoje miejsce w rozwoju życia, swoje *kosmiczne zadanie*. Wyrażenie **kosmiczne zadanie** jest bardzo często używane w szkole podstawowej. Kosmos jest przeciwieństwem chaosu i zakłada kilka rodzajów logicznego porządku rzeczywistości. Dzieci w tym wieku są zafascynowane próbami zrozumienia tego zjawiska.

Maria Montessori wskazała, że każdy element na świecie ma ważne zadanie do wykonania, zadanie, które wypełnia z własnej potrzeby i również podążając dalej – wzmacnia potrzeby innych. Jako przykład podała małże. Wyciągają one węglan wapnia z mórz, aby budować swój ochronny pancerz, swój dom lub muszlę, a w tym samym czasie zmniejszają poziom tej substancji w wodach morskich. Jeśli poziom tego minerału byłby zbyt wysoki to mógłby zatruć całe życie na ziemi. Praca ta jest *kosmicznym zadaniem* małży.

Kolejnym przykładem jest znana wszystkim mucha, która składa jaja na

zdechłych stworzeniach, a jej potomstwo pożera tkanki, karmiąc siebie i jednocześnie pozbywając się ze środowiska zmarłych, których liczba w przeciwnym razie zwiększyłaby się prowadząc do zanieczyszczenia ziemi – to *kosmiczne zadanie* muchy.

Artysta wypełnia wewnętrzny nakaz wyrażania uczuć w obrazach, uczuć, których nie potrafi wyrazić lepiej w inny sposób, pokazując piękno i/lub znaczenie czegoś dla innych czasem przez wiele pokoleń. To jest *kosmiczne zadanie* artysty.

Wszyscy możemy odkryć różne *kosmiczne zadania* jeśli tylko spróbujemy.

Dzieci najpierw odkrywają *kosmiczne zadanie* istot na Ziemi, które brały i biorą aktywny udział w procesie tworzenia warstw Ziemi. Następnie poznają sposób w jaki stworzenia odpowiadają na swoje własne potrzeby wzmacniając i wpływając równocześnie na potrzeby innych, a w końcu na potrzeby ludzi. W rezultacie tego procesu dziecko uświadamia sobie, że ma ono do odegrania ważną rolę w życiu.

OD OGÓŁU DO SZCZEGÓŁU, OD PROSTEGO DO ZŁOŻONEGO

Podobnie jak we wszystkich dziedzinach programu szkoły podstawowej, Nauki o Ziemi – fizyka, chemia itd. rozpoczynają się od ogólnego przeglądu i podążają ku szczegółom. Dziecko uczy się jak funkcjonują galaktyki wszechświata, układy słoneczne, jak przebiegają procesy formowania się Ziemi, zmiany pór roku, powstawania naturalnych cudów świata, pogody, skał i minerałów, itd. Kiedy uczy się o odkryciach z przeszłości uczestniczy także w obecnych odkryciach poprzez eksperymenty i badania we wszystkich dziedzinach.

W wieku sześciu lat rozpoczyna się nauka fizyki, chemii, geografii, i tak dalej; są one wprowadzane i nauczane aż do końca szkoły podstawowej, kiedy to dzieci mają 12 lat. Starsze dzieci często dają lekcje młodszym, a młodsze dzieci są mile widziane na lekcjach dla dzieci starszych. Każdego roku dziecko widzi coraz więcej pokrewieństw pomiędzy dziedzinami, ponieważ lekcje i eksperymenty są przeprowadzane nieustannie na wszystkich poziomach. Coroczne powtórki prowadzą do głębszego zrozumienia materiału, gdyż dziecko łączy swoje własne doświadczenia za każdym razem.

Dziecko w tym wieku jest bardzo zainteresowane wykorzystywaniem swojej wyobraźni, dlatego oferujemy mu mitologię świata dzięki której ludzie tłumaczyli prawa naturalne. Rozwija ono swoje umiejętności językowe poprzez naukę oraz pisemne przedstawienie swojej pracy. Matematyka i geometria stają się żywymi narzędziami do pomiarów tych odkryć.

SPRZĘT LABORATORYJNY

Dzieci mogą trzymać zapiski z gazet, z prac w danej dziedzinie na swój wybrany sposób. Naukowa metoda notowania eksperymentów podąża za tradycyjnym formatem: wybieranie eksperymentu, zbieranie materiałów, robienie kolejnych kroków, aby sprawdzić postawioną hipotezę, obserwacja i zanotowanie wyników.

Na zdjęciu wulkan Lanin, Patagonia, południowa Argentyna.

Oś czasowa

Oś czasowa wykorzystywana jest we wszystkich dziedzinach podstawowego programu. Interesująca oś zawiera długi pas z materiału lub papieru. Na nim zaznaczone są lata w miliardach, milionach, tysiącach od momentu powstania Ziemi do dzisiaj.

Następnie należy wyliczyć od kiedy na ziemi pojawiły się rośliny i zwierzęta oraz pomalować tę część na jeden kolor. Później zaznaczyć innym kolorem odcinek czasu, od kiedy pojawili się ludzie. To zadanie działa bardzo intensywnie na wyobraźnię tak u dzieci jak i dorosłych. Oś czasu może być wykonana dla wszystkich innych

przedmiotów, śledząc historię naturalnego świata, rozwój kontynentów Ziemi, odkrycia różnych przedmiotów i tak dalej.

SZTUKA

Sztuka odgrywa znaczną rolę w każdej dziedzinie nauki w szkole podstawowej. Tworzenie modeli, odgrywanie ról teatralnych, piosenki, prace graficzne itd. Istnieje ogromna liczba możliwości wprowadzenia sztuki w codzienną pracę dzieci w szkole.

Rozdział 15

Zwierzęta i Rośliny-Dziecko Świata, lata 6-12,

Plansze dydaktyczne ukazujące klasyfikację roślin i zwierząt można zawiesić w pokoju dziecka.

Jak często dusza człowieka, zwłaszcza dziecka pozbawiona jest kontaktu z naturą. Nie ma takiego opisu, takiego obrazka w książce, który mógłby zastąpić widok

prawdziwych drzew i całego życia wokół nich w prawdziwym lesie. Coś emanuje z tych drzew, co przemawia do naszej duszy. Tego czegoś nie przekaże nam żadna książka, czy muzeum. Las ujawnia, że w nim nie tylko drzewa istnieją, ale wraz z nimi cały zbiór powiązanych ze sobą form życia. I ta ziemia, ten klimat, ta kosmiczna siła przyrody potrzebne są dla rozwoju wszystkich tych stworzeń. Istnieje cała masa stworzeń wokół drzew, dostojnych i różnorodnych rzeczy, poszukiwanych przez niejednego z nas, których nie można przynieść do szkoły.– Maria Montessori

W szkole podstawowej nauka biologii dla dzieci w wieku od sześciu do dwanaście lat skupia się na trzech głównych tematach:

1. Eksperymenty i obserwacja roślin i zwierząt w celu odkrycia wspaniałej różnorodności i potrzeb roślin i zwierząt.
2. Ewolucja roślin i zwierząt.
3. Klasyfikacja roślin i zwierząt.

Na początku każdego roku nauczyciel inspiruje dzieci do przeprowadzania doświadczeń w tych dziedzinach poprzez opowiadanie im różnorodnych historii, prezentowanie pięknych książek, plakatów, tabel i osi czasu. Następnie każde dziecko rozpoczyna swoją indywidualną podróż odkrywczą, łącząc się z innymi dziećmi w małe grupy projektowo-badawcze, by po zakończeniu projektu zrobić dla wszystkich prezentację. Każdy rok jest nieprzewidywalny, nawet nauczyciel nie wie do końca, co będzie przerabiał ponieważ reguła mówi: “podążaj za dzieckiem”.

EKSPERYMENTY I OBSERWACJE

Eksperymenty i obserwacje pomagają dziecku:

1. odkryć jak rośliny i zwierzęta żyją,
2. dowiedzieć się jakie są ich potrzeby
3. poznać zadziwiającą różnorodność form życia na ziemi.

Dzieci stają się świadome świata na nowy sposób, odkrywając najmniejsze rośliny w szczelinach chodnika – rosnące wszędzie, gdzie tylko mogą znaleźć choć trochę światła, wilgoci i pożywienia. Takie codzienne doświadczenia sprawiają, że dzieci doceniają i chronią wszystkie stworzenia.

ADAPTACJA I ZMIANY W ROŚLINACH I ZWIERZĘTACH

Experymenty i obserwacje prowadzą do odkryć, które pozwalają dzieciom, poprzez ich wyobraźnię, odbyć niezwykłą podróż w czasie prowadzącą aż do początków życia na ziemi, by poznać cud różnorodności, adaptacji i zmian, jakie zachodziły i zachodzą w roślinach i zwierzętach na przestrzeni czasu.

KLASYFIKACJA ROŚLIN I ZWIERZĄT

Odkrycie mnóstwa rodzajów roślin i zwierząt pomaga dzieciom zrozumieć dlaczego musi istnieć system ich klasyfikowania i nazywania – to jest klasyfikacja biologiczna. Dzieci chcą wiedzieć jak i dlaczego rośliny i zwierzęta są klasyfikowane i jak ten system klasyfikacji zmienia się w trakcie nauki o biologii. Praca ta łączy biologię z logiką, matematyką i językami polskim i łaciną. Kiedy przedmioty są ze sobą powiązane w ten sposób i dziecko może swobodnie podążać wedle swoich zainteresowań, fakty na stałe wchodzą do pamięci, a nie jak to się często dzieje zostają zapamiętane, sprawdzone i zapomniane. Biologia może stać się centrum zainteresowania dziecka na bardzo długi czas.

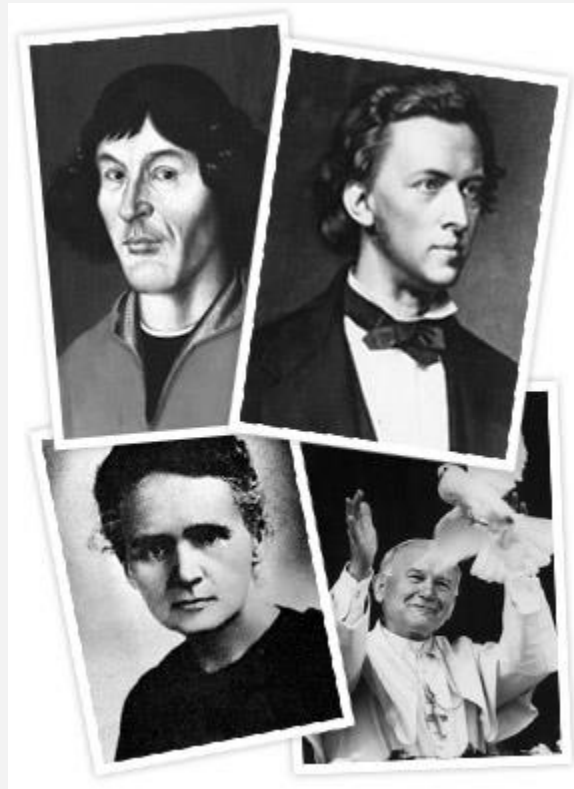
Dobrze, jeśli dzieci mają dostęp do modeli ciała ludzkiego i pracują z nimi często. Znajomość ciała ludzkiego to jedno z ważnych zadań edukacji dzieci w wieku od 6 do 12 lat.

NASZE LUDZKIE CIAŁA

Dziecko od urodzenia nieustannie uczy się o ciele. Najpierw poprzez obserwację jak rodzice dotykają, przenoszą, dbają i szanują ciało niemowlęcia i rozwijającego się dziecka, a także jak się odżywiają i dbają o swoje ciała mama i tata, jak do swoich ciał się odnoszą. Naturalny i zdrowy stosunek do ciała i płci rozwija się jeśli jest on tematem rozmów w domu i w szkole. W innym przypadku dziecko będzie zmuszone dowiedzieć się o tych rzeczach z mediów lub z innych nieznanymi źródeł. Dbanie o nasze ciała i nauka szacunku wobec ciała innych ludzi, miłość, relacje, rodzina, sex – jakie inne ważniejsze informacje jak nie te powinniśmy przekazać prawidłowo naszym dzieciom

Rozdział 16

Ludzkość – Dziecko Świata, lata 6-12

Znani Polacy: Mikołaj Kopernik, Fryderyk Chopin, Maria Skłodowska-Curie, Jan Paweł

II. Każde dziecko ma potencjał, by na swój sposób wnieść wkład w rozwój ludzkości

W dzisiejszych czasach rzeczy, którymi zajmujemy się w dziedzinie nauki są zainteresowaniami większości ludzi i cywilizacji. Stając oko w oko z takimi siłami możemy mówić tylko o jednym państwie – całym świecie. Biorąc pod uwagę to co zostało zapisane powyżej, każdemu kto zostawia swój wkład, nawet gdyby była to tylko próba nie ukoronowana sukcesem, należy się szacunek od całego cywilizowanego świata.– Dr Maria Montessori

Historia, Biografie i Geografia

Historia ludzi nie może być odłączona od warunków jakie istnieją w miejscu, gdzie się ona rozwija, a także od tych ważnych osób, kobiet i mężczyzn, które przewodzą i wyznaczają kierunki.

Na początku roku wprowadza się dzieciom naukę o ludzkości. Prezentuje im się opowieści, piękne książki, mapy, plakaty, osie czasu i inne inspiracje badawcze. Podczas tych sześciu klas w szkole podstawowej dziecko zdobywa wiedzę od rzeczy ogólnych do szczegółowych:

- **W wieku 6-8 lat** nacisk kładzie się na prehistoryczne życie oraz rośliny i zwierzęta. Dziecko uczy się jak rośliny i zwierzęta rozwijały się u początków w swoich środowiskach i jak zmieniał się klimat Ziemi. Uczy się zadziwiającej różnorodności gatunków, co w naturalny sposób prowadzi do nauki klasyfikacji – oraz nauki botaniki i zoologii.
- **W wieku 8 –10 lat** nacisk kładziony jest na naukę o pierwszych cywilizacjach, od tubylczych kultur i starożytnych cywilizacji począwszy aż po rozwój nowoczesnych miast. Dzieci uczą się przyczyn i wyników migracji oraz jaki ma to związek z rozwojem języka i kultury oraz nauki.
- **W wieku 10-12 lat** nacisk kładziony jest na narodowość dziecka i historię państwa. Dziecko zapoznaje się z podstawami w czasie pierwszych 4 lat, a kolejne dwa lata przeznaczone są na naukę o kontynencie na którym żyje, o swoim państwie, województwie, mieście, oraz o swojej kulturze.

Oczywiście wszystkie te dziedziny nauczane są równocześnie i dziecko może samo wybrać zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, bez względu na wiek. Wzmacniane jest to poprzez bardzo ważny element nauczania w klasie Montessori, a mianowicie przez wzajemną naukę i pomoc dzieci. Sześcioletnie dziecko pracuje z jedenastoletnim, co w rezultacie sprawia, że starsze dziecko rozwija się i zwiększa swoją wiedzę poprzez przekazywanie wiedzy komuś innemu. Historia to właściwie zapis tego, jak ludzie wypełnili swoje fizyczne, umysłowe i duchowe potrzeby. Mogą być one nauczane jako:

1. Potrzeby fizyczne: jedzenie, ubranie, schronienie, transport, obrona
2. Potrzeby umysłowe: praca, odkrycia, tworzenie, komunikacja, zabawa
3. Potrzeby duchowe: szacunek i miłość do siebie, miłość do innych , miłość twórcza i miłość do Boga.

Przedmioty te są również dosłownie doświadczane w klasie. Na przykład, kiedy dziecko uczy się jak różni ludzie zdobywają pokarm, uczy się także jak uprawiać i przygotowywać jedzenie. Kiedy uczy się o ubraniach, może też uczyć się jak robić na drutach lub jak uszyć ubranie lub kostium. Uczy się o sztukach innych kultur, a jednocześnie rozwija swoje muzyczne lub inne artystyczne talenty. Podczas nauki etyki lub religii innych kultur bada również swoją relacje z przyjaciółmi, rodziną i Bogiem. To stwarza nie tylko nowe możliwości, ale również zrozumienie dla członków innych kultur obecnie jak i w przeszłości.

Ci, którzy nie pamiętają przeszłości, skazani są na jej powtarzanie. – George Santayana, Filozof, Harvard University

Zdjęcie przedstawia osadę w Biskupinie. Miejsce, które na pewno warto odwiedzić razem z dzieckiem.

HISTORIA POLSKI

Historię Polski rozpocząć warto od prehistorii ziem polskich, czyli pojawienia się człowieka (gatunek *Homo erectus*) na obszarze obecnego państwa polskiego, co zaczęło się ok. pół miliona lat temu, a którego pierwsze ślady odkryto na Dolnym Śląsku w okolicy Trzebnicy oraz w Rusku koło Strzegomia ([informacja zaczerpnięta z Wikipedii](#)). Polecamy również stronę [Lubelskiego Centrum Edukacyjnego](#), która jest ogromnym źródłem informacji o prehistorii Polski.

Niesamowitym doświadczeniem będzie nauka o ludziach należących do kultury łużyckiej, którzy około roku 738 roku p.n.e., czyli we wczesnej epoce żelaza założyli na

dzisiejszych polskich ziemiach osadę w Biskupinie. Idealnie, jeśli udałoby się do Biskupina wybrać na wycieczkę.

Później przyjdzie czas na plemiona Wiślan, Lędzian, Goplan i Polan – przyszłych twórców państwa polskiego.

OŚ HISTORII POLSKI

Historia Polski, którą rozpoczynamy od pierwszych śladów człowieka na ziemiach polskich stanowi świetny materiał na Oś Historii Polski. Aby stworzyć taką oś potrzebujemy na przykład długiej rolki papieru maszynowego, na której umieszczamy daty powiedzmy od 500,000 lat przed naszą erą (pierwsze ślady człowieka na dzisiejszych ziemiach polskich wedle ostatnich badań archeologicznych) do czasów obecnych. Następnie należy zrobić małe kartki ze zdjęciami i datami, aby pokazać związek pomiędzy wydarzeniami w czasie. Niektóre propozycje to: “Założenie osady w Biskupinie, 738 rok p.n.e.”, “Chrzest Polski, 966 rok”, “bitwa pod Grunwaldem, 15 lipca 1410” i tak dalej. Ułożenie kart robi wrażenie i ukazuje przegląd historii Polski.

Używaj osi we wszystkich przedmiotach nauczania i tak często jak tylko się da.

BIOGRAFIA

Pierwsze “biografie”, które dzieci poznają to nauka o swoich rodzicach, przyjaciółach i ich nauczycielach. To zaczyna się dość wcześnie. Jako nastolatki nasze dzieci będą posługiwać się informacjami – o związkach, małżeństwach, rodzicielstwie, nauczaniu, pracy, szczerości, miłości i tak dalej – które zebrały mieszkając wśród nas! Ważne jest, aby jako nasze dzieci, które będą uczyć się o wielkich mężczyznach i kobietach przeszłości wiedziały, że te znane postacie również były kiedyś dziećmi – każdy z nas posiada potencjał do tego, aby stać się wielkim i wpłynąć na losy tego świata. Poniżej znajduje się cytat Pablo Casalsa, który pięknie wyraził tę ideę:

W każdej sekundzie żyjemy w nowym i jedynym momencie we wszechświecie – w chwili, której nie było nigdy przedtem i która nigdy się nie powtórzy. Uczymy dzieci w szkole, że $2+2=4$ i że Paryż jest stolicą Francji. Kiedy zaczniemy uczyć je kim są? Jeśli

uczylibyśmy je kim są to powinniśmy im powiedzieć:

Wiesz kim jesteś? Jesteś cudem! Jesteś niepowtarzalny! Na całym świecie nie ma drugiego takiego dziecka jak ty! W ciągu miliona lat, które minęły nie było nigdy dokładnie takiego dziecka jak ty.

Popatrz na swoje ciało, jakie ono jest cudowne! Twoje nogi, twoje ramiona, twoje zręczne palce, sposób w jaki się poruszasz! Możesz być Szekspirem, Michałem Aniołem, Beethovenem ... masz potencjał. Tak, ty jesteś cudem. Kiedy podrośniesz, czy mógłbyś zranić kogoś, kto jest takim cudem jak ty?– Pablo Casals, hiszpański wiolonczelista (1876-1973)

Nauka historii, biografii, geografii w szkole podstawowej Montessori każdego roku jest inna. Nauczyciel na początku roku przeprowadza podstawowe lekcje, na których prezentuje przegląd i zarys badań, ale nigdy nie wiadomo jak dzieci je dalej poprowadzą, gdzie zaprowadzi je ich indywidualne zainteresowania. Jest to ekscytujące tak dla nauczyciela jak i dla dzieci, które nigdy nie zapominają tego czego się nauczyły.

Rozdział 17

Sztuka – Dziecko Świata, lata 6-12

Wyobraźnia nie rozwija się dopóki osoba nie nabierze odwagi i siły, aby ją wykorzystywać do tworzenia. Bez tworzenia wyobraźnia istnieje tylko sama dla siebie, ponieważ się w pustce.– Maria Montessori

Cała praca akademicka w szkole podstawowej połączona jest ze sztuką, poprzez którą jest wyrażana. Zamiast osobnych, zaplanowanych lekcji sztuki czy muzyki nauczyciel wprowadza do technik twórczych we wszystkich dziedzinach: malarstwie, teatrze, tańcu i tak dalej oraz prowadzi swoich uczniów tak, aby odkryli własnych mentorów, autorytety w danej dziedzinie, podążając wedle swoich potrzeb lub zainteresowań. Może to być sztuka teatralna – dzieci mogą odgrywać proces fotosyntezy. Mogą tworzyć mapy ludności świata albo patchworkową narzutę wykonaną z kwadratów z nadrukowanymi

różnymi kształtami liści, aby sprzedać ją na szkolnej aukcji i zebrać fundusze na jakiś cel. Może to być seria pięknych akwareli demonstrujących zasady geometrii.

Tak jak we wszystkich dziedzinach, nauczyciel jest odpowiedzialny za nauczenie dzieci, jak posługiwać się narzędziami, a do studentów należy projektowanie i wykonanie.

Kiedy popatrzymy na program zajęć w przeszłości to zauważymy na przykład, że nauka tańca, muzyki i sztuki w kulturze Greków czy Tybetańczyków była ważną częścią klasycznej edukacji. Zajęcia artystyczne były traktowane jako “podstawy” prawdopodobnie dlatego, że odkryli oni jak nudne i niezdrowe jest uczenie się rzeczy czysto akademickich. Zajęcia artystyczne natomiast pozwalają uczniom radować się nauką, przetwarzać ją we właściwy sposób, a nie tylko wkuwać suche fakty, aby zaliczyć test. Odkryli oni również, że połączenie nauczania faktów z wyrażaniem artystycznym sprzyja zachowaniu zdobytej wiedzy.

Kiedy informacje są przetwarzane w aktywny, muzyczny lub artystyczny sposób – grafy, plakaty, rysunki, tworzenie map, piosenki, odgrywanie sztuki i tak dalej – wiedza pozostaje i wzmacniają się połączenia neronowe w mózgu, które mają ogromny wpływ na kreatywność. Przetwarzanie oznacza *Sztukę!*

Uczeń, który zaczyna interesować się jakimś szczególnym tematem wraz z nauczycielem lub kilkoma przyjaciółmi projektuje badania, a następnie czyta i gromadzi informacje. Większość projektów jest prezentowana na koniec całej grupie. Częścią zaplanowanego projektu może być decyzja, o tym kto wykona część wizualną, muzykę, kostiumy. Możliwa jest również praca indywidualna nad jakimś zagadnieniem, a następnie jej prezentacja na przykład w postaci piosenki, wiersza lub rzeźby. Praca w jakiegokolwiek dziedzinie, czy to geografii, historii, matematyce lub języku, ma formę projektu, w którym głowa i ręka pracują razem w kierunku kreatywnego, artystycznego wyrażania. Aby uczyć się w ten sposób, dziecko potrzebuje narzędzi oraz nieprzerwanego czasu. Dorosły dostarcza dziecku przyborów artystycznych, umożliwia poznanie dobrej muzyki lub malarstwa, pozwala na długi czas nieprzerwanej pracy oraz szanuje dziecięce pomysły i formy ekspresji.

Kiedy dziecko uczy się łącząc przedmioty ściśle akademickie ze sztuką to jest to ogromny krok w jego całościowym rozumowaniu życia i rozwoju jego mózgu. Nie ma ograniczeń w drodze do kreatywności.

Dzieci uczą się nie tylko o wielkich malarzach czy muzykach, ale również o zwykłych ludziach, którzy żyją sztuką na co dzień. Dziecko może wypytywać rodziców, nauczycieli, dziadków o ich formy artystycznego zainteresowania, co robili jako dzieci i jakie są ich marzenia. Jedna znana nam szkoła wprowadziła pomysł, by grupowe prace artystyczne wystawiać co roku w czasie szkolnej aukcji, a za zebrane fundusze organizować klasowe wycieczki.

Nauka o tym jak tworzyły się inne kultury, doświadczenie ich tańców, muzyki, uczenie się dlaczego rozwinęły się różne formy architektoniczne, ubrania lub język pozwala dziecku na zrozumienie uniwersalności ludzkich potrzeb i ekspresji.

Kiedy dzieci w wieku szkolnym osiągną wiek dojrzewania wejdą w najbardziej kreatywny czas swojego życia i będą tworzyć bazując na tych talentach, których rozwój rozpoczął się w ich wczesnych latach życia. Okres pomiędzy szóstym a dwunastym rokiem życia to czas na eksplorowanie tylu kreatywnych form wyrazu ile można znaleźć.

Rozdział 18

Język – Dziecko Świata, lata 6-12

Częste wizyty w dobrze wyposażonej bibliotece mogą być solidnym fundamentem do zainspirowania w dziecku zachwyty czytaniem

STWORZENIE ODPOWIEDNIEGO ŚRODOWISKA JĘZYKOWEGO

Miłość do czytania i pisania pojawia się całkiem naturalnie u dziecka, które rośnie obserwując ludzi, którzy opowiadają różne historie, czytają i któremu często coś czytamy. Pisanie notatek, robienie listy zakupów, pisanie listów i zapisywanie osobistych doświadczeń i myśli za pomocą rysunków i pisanych opowieści może rozpocząć się w bardzo wczesnych latach życia.

Wieczorne rodzinne czytanie (zamiast telewizji) to dobry sposób na znalezienie czasu na wielką literaturę, z którą chcielibyście zapoznać wasze dzieci. W naszej rodzinie, jako rodzice wypełniliśmy spore luki w naszej znajomości wielkiej literatury poprzez czytanie jej naszym dzieciom.

Poezja przynosi więcej ważnych elementów do dziecięcego języka. Kiedy zgłębiamy poezję napotykamy większy zasób słownictwa. Nawet w tych najprostszych wierszach używane są słowa, które nie są zbyt popularne w prozie. Muzyczna płynność poezji daje większą przyjemność i ułatwia zapamiętywanie. Z poezji najbardziej przypadły nam do

gustu utwory, które można czytać na głos, jak na przykład **klasyczne chóry greckie** lub takie, które opowiadają o jakiejś dłuższej historii jak **Flecista z Hameln** braci Grimm.

Czasem jednak może się zdarzyć, że dziecko straci zainteresowanie samodzielnym czytaniem, ponieważ boi się, że kiedy będzie potrafiło samodzielnie czytać, wtedy ten wieczorny rytuał wspólnego czytania skończy się. Aby temu zapobiec, możemy zapewnić je, że będziemy nadal kontynuować czytanie tak długo jak będzie tego chciało. Ku zadowoleniu wszystkich, w naszym domu czytaliśmy naszym dzieciom nawet wtedy, kiedy były już nastolatkami.

Umiejętność prawidłowego czytania może wymagać wielu lat miejmy nadzieję przyjemnych doświadczeń i ćwiczeń, a dziecko potrzebuje, by inny czytali dla niego. W ten sposób słyszy ono poprawną wymowę nowych słów, powiększa swoje słownictwo, uczy się czym jest odpowiednia intonacja i dykcja oraz ekspresja doświadczonego czytelnika.

Najbardziej jednak dziecko będzie potrzebowało miłości, bliskości i osobistej uwagi rodziców, przyjaciół lub nauczycieli. Książki, które będą im towarzyszyć, wyobrażanie sobie akcji i postaci oraz słuchanie i słuchanie i słuchanie czasem z zamkniętymi oczami pozwolą rozwinąć między wami głęboką więź miłości i radosnego spędzania czasu razem.

Dziecko powyżej siódmego roku życia intensywnie interesuje się moralnością i bohaterami. Mitologia wprowadza bogactwo materiału do badania oraz inspiruje do dyskusji, która obejmuje zachowania w codziennym życiu, w rodzinie, w klasie, w społeczeństwie.

NAUKA CZYTANIA

Jeśli dziecko uczy się czytać w sposób ruchowo – zmysłowy bez żadnej presji, to może ono nauczyć się czytać przed szóstym rokiem życia. Rzeczą zupełnie normalną dla dziecka jest jednak fakt, że nie wykazuje ono zainteresowania wcześniej. Najważniejsze, aby nauka była relaksującym i przyjemnym doświadczeniem.

Kiedy dziecko zaczyna czytać samodzielnie, nie powinniśmy go nigdy zmuszać do czytania na głos. Równoczesne czytanie wyrazu i mówienie go na głos, wyrazu który dopiero co udało się odszyfrować, jest bardzo skomplikowane i może być dla dziecka bardzo stresujące.

Początkującym czytelnikom oferujemy karty do czytania i leksykony obrazkowe, aby pomóc im bez stresu zbudować duży zasób słownictwa. Najlepsze są pierwsze książki o dziecięcym otoczeniu, o prawdziwym świecie – historii, ciekawych ludziach i tak dalej – lub skrócone wersje klasyki, które wzbudzą u dziecka zainteresowanie wielką literaturą.

Prowadzenie pamiętnika, robienie listy zakupów, robienie listy zadań do wykonania, pisanie listów do znajomych lub ulubionych postaci z książek - istnieje wiele pomysłów na zainspirowanie w dziecku radości z kreatywnego pisania

KREATYWNE PISANIE

Słyszę i zapominam;

Widzę i pamiętam;

Piszę i rozumiem;

– chińskie przysłowie

Dziecko, które ma dużo fizycznych i umysłowych zajęć, włącza w działanie całe swoje ciało, a przede wszystkim ręce nie ma zwykle problemów z pisaniem. Bieganie, skakanie, gotowanie, praca w ogrodzie, szycie, rysowanie – wszystkie te aktywności przygotowują dziecko do pisania.

Kiedy dziecko zaczyna pisać nie poprawiamy go. “Uczymy poprzez uczenie, nie poprzez poprawianie”. Zamiast tego uczymy potrzebnych umiejętności poprzez zajęcia, które nie są bezpośrednio związane z czynnością pisania. Takie podejście nazywamy niebezpośrednim przygotowaniem do pisania. Poniżej proponujemy sposób nauki literowania wyrazów.

INDYWIDUALNY SŁOWNIK DO LITEROWANIA

Bardzo często dzieci otrzymują do przeliterowania wyrazy, które nie przydadzą im się w czasie pisania. W szkole Montessori każde dziecko tworzy własny “słownik wyrazów do przeliterowania” z wyrazów, których przynajmniej raz użyło w trakcie pisania, a które sprawiły mu trudność. W tym celu możesz wykorzystać prostą książkę adresową, najlepiej bez napisów, tylko z zakładkami według alfabetu. Możesz też wyciąć lub wkleić zakładki na stronach małego notatnika. Za każdym razem, gdy dziecko przyjdzie do ciebie, by prosić o pomoc w przeliterowaniu wyrazu lub poprosi cię o sprawdzenie pisowni wyrazów, które napisało, a ty znajdziesz błędy, napisz te słowa – tak ładnie jak potrafisz – w jego słowniku. Słowo zaczynające się na literę ‘a’ na stronach oznaczonych zakładką ‘a’ i tak dalej. Następnym razem, kiedy dziecko będzie chciało użyć tego słowa, będzie mogło znaleźć go w swoim własnym słowniku. Następnie nauczy się wyszukiwać wyrazy, których będzie potrzebowało w normalnym słowniku, i dodawać je do swojego własnego słownika. W swoim gronie dzieci mogą wypytywać się nawzajem z literowania różnych znanych im wyrazów, aby uczyć się wzajemnie różnych słów. Bardzo szybko zobaczysz, że dziecko nie potrzebuje znać pisowni zbyt wielu wyrazów, by być w stanie skutecznie przelać na papier swoje odczucia i pomysły. Te, które będą mu rzeczywiście potrzebne to te, których używa najczęściej. Stopniowo będzie ono czuło coraz większą pewność i zacznie używać większej liczby wyrazów, ponieważ będą one w jego własnym słowniku – jego słownictwo będzie się nieustannie powiększało.

KALIGRAFIA

Kaligrafia była przez wiele lat sztuką utraconą, ale odrodziła się. Kiedy dzieci potrafią pięknie pisać ręcznie zwykle piszą więcej i dobrze się z tym czują. Alfabet napisany inną czcionką (na przykład pochyłą) lub nowe przybory do pisania czynią czasem cuda w inspirowaniu w dziecku pragnienia pisania. Pismo pochyle jest pewnego rodzaju łącznikiem między drukiem, a pismem ręcznym. Często obserwowałam, jak na przestrzeni kilku lat poprawiało się pismo ręczne dziecka, które często ćwiczyło korzystając z zeszytów ćwiczeń z czcionką pochyloną.

HISTORIA JĘZYKA

Poprzez historyjki, obrazy i piękne skrupulatnie wybrane książki umożliwiamy dziecku zrozumienie:

1. Rozwoju i zmian w języku, jakie następowały poprzez podróże, kolonizację, handel, wojny i tak dalej
2. Jak ludzie nadawali nazwy wszystkiemu, co odkryli lub stworzyli, i że ten proces nadal jest kontynuowany
3. Jak język nieustannie zmienia się i dlaczego
4. Jak poprzez język ludzie wyrażają swoje człowieczeństwo

W tym wieku dzieci na wiele sposobów poznają historię ludzkości na ziemi. Chcą one gotować, szyć, pracować w ogrodzie i uczyć się wszystkich umiejętności, które posiadają dorośli. Śledzenie rozwoju języka, uświadomienie sobie, że w przeszłości tylko kilka osób (zwykle księża i zakonnicy) potrafili czytać i pisać stają się fascynującym odkryciem, tak dla dzieci jak i rodziców. Odnajdują oni powiązania pomiędzy migracjami, kontaktami pomiędzy różnymi grupami ludzi a różnymi językami na ziemi.

ETYMOLOGIA

Etymologia, czyli pochodzenie i historyczny rozwój słów, jest fascynująca dla dzieci w tym wieku. Jest to dobra podstawa do nauki literowania i wzmacnia ona rozumienie

historii kultury. W naszej rodzinie mamy bardzo duży słownik zawsze dostępny na specjalnym stole w salonie. Nic innego nie może leżeć na tym stoliku tak, aby słownik był zawsze dostępny. Sprawdzamy etymologię różnych wyrazów nawet częściej niż ich znaczenie. Jeśli nie masz dobrego słownika i planujesz jego zakup polecamy, abyś upewnił się, że znajdują się w nim informacje zarówno o pochodzeniu wyrazów, jak również ich wymowa i definicja. Często zakładamy, że to oczywiste, że imiona ludzi i miejsc istnieją od początku. Wyobraź sobie jak dużo o historii i geografii można nauczyć się poprzez etymologię! Pochodzenie imion czy nazwisk to niesamowity sposób na zainteresowanie dzieci językiem. Wielu z nas nie zna historii swojej rodziny nawet dwa lub trzy pokolenia wstecz i nie wie skąd, jak i dlaczego nosi właśnie takie nazwisko. Informacje te mogą stać się inspiracją do niekończącej się nauki języka.

GRAMATYKA

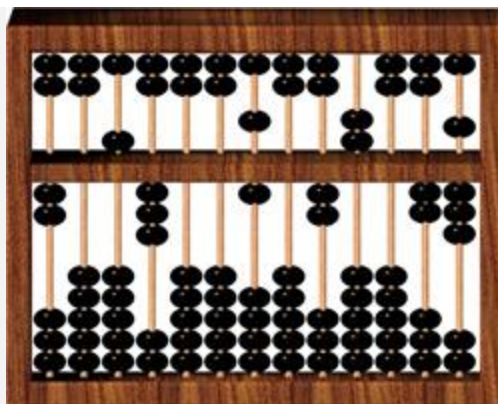
Jako dorośli możemy mieć nieprzyjemne wspomnienia z nauki gramatyki. Zazwyczaj gramatyka wydaje się nam trudna, a jej nauczanie przypada na okres w życiu, kiedy w ogóle nie jesteśmy nią zainteresowani.

Najlepiej sprawdza się podążanie za zainteresowaniami dziecka i zaproponowanie mu zagłębienia się w naukę o języku, gramatykę w tym momencie jego życia, kiedy interesuje się ono rozwojem cywilizacji.

Wielu sławnych naukowców i filozofów utrzymywało, że jeśli dobrze zna się ucznia oraz przedmiot nauczania, a także jeśli odpowiednio kreatywnie wprowadzimy ucznia w kontakt z wiedzą, to nie istnieje taka rzecz, której nie da się nauczyć. Staramy się zrobić wszystko, by wiedza była dla każdego interesująca, a poznawanie zajęciem miłym i angażującym.

Rozdział 19

Wynalazki, geometria i matematyka – Dziecko Świata, lata 6-12

Zaawansowane drewniane liczydło. Bardzo popularne w Chinach, gdzie twierdzi się, że liczenie na liczydło może być szybsze od użycia kalkulatora.

Wynalazczość, geometria i matematyka to jakby języki wykorzystywane do odkrywania i manipulowania, tworzenia i mierzenia rzeczywistych przedmiotów w rzeczywistym świecie. W tym wieku dzieci lubią nieustannie odkrywać pojęcia matematyczne i geometryczne, jeśli odnoszą się one do czegoś w ich życiu oraz jeśli przedstawiane są za pomocą materiałów, które można trzymać w ręce, manipulować nimi i wykorzystywać je do tworzenia. Musimy brać to pod uwagę, kiedy uczymy nasze dzieci. Oferujemy dziecku materiały do manipulowania w każdej dziedzinie matematycznej i pozostawiamy dziecku decyzję, kiedy będzie gotowe na pracę bez materiałów – gotowe do abstrakcyjnej pracy – na papierze z ołówkiem.

Abstrakcyjne myślenie to wyższy poziom pracy umysłowej, który przychodzi naturalnie po tym jak dziecko nauczy się odtwarzać w swojej głowie obraz przedmiotu, który chce zmierzyć lub przedmiotu, którego chce odkryć powiązania z innymi przedmiotami.

W szkole podstawowej dzieci poznają różne historie i wykonują eksperymenty, aby poznać jak ludzie w przeszłości wykorzystywali swoją wyobraźnię i jak korzystają z niej w dzisiejszych czasach w celu rozwiązywania problemów i dochodzenia do wielkich wynalazków – wykorzystanie ognia, mierzenie ziemi, stworzenie kompasów, łodzi i innych rzeczy. Dzieci zaczynają dostrzegać, że rozwój wynalazków, geometrii i matematyki powiązany jest ściśle z określonymi ludzkimi potrzebami. Geometria na przykład zrodziła się z praktycznej potrzeby ponownego wyznaczenia granic upraw roślinności po rocznym wylewie Nilu w Egipcie.

W **geometrii**, **geo** odnosi się do **ziemi**, a **metria** do **mierzenia**.

Dzieci w tym wieku uwielbiają sięgać wyobraźnią daleko w przeszłość i raz jeszcze odtwarzać te potrzeby i rozwiązania oraz powstanie dziedzin naukowych. Hindusi wprowadzili cyfrę '0'. Na moment pozwólcie dziecku spróbować matematyki bez znajomości cyfry '0'! Skąd pochodzi algebra, analiza matematyczna, trygonometria? One chcą to wiedzieć!

Dzieci są zainspirowane tymi historiami, a poprzez przykłady i obrazki dowiadują się więcej. Uświadamiają sobie, że matematyka rozwijała się i nadal rozwija wraz z praktycznymi potrzebami. Matematyka, wykresy, ułamki stają się logicznymi narzędziami do zapisywania i mierzenia, a algebra dodatkowo skraca notowanie.

Materiał Montessori do działań w systemie dziesiętnym. Za jego pomocą można przedstawić różne problemy i zadania

Zachęcamy dzieci do tworzenia własnych zadań/problemów – zwłaszcza zadań tekstowych związanych z ich życiem i przedmiotami, których się uczą – zadań dla siebie i dla swoich przyjaciół, w celu zrozumienia w prosty i praktyczny sposób geometrii i matematyki. Dzieci uwielbiają rozwiązywać zadania, które wcześniej wymyślają dla siebie nawzajem lub przykłady podawane przez nauczyciela. Taki proces poznawania pojęć matematycznych sprawia, że dobrze zapadają one w umyśle dziecka.

Oferujemy dzieciom wiele praktycznych przykładów z wyższej matematyki, geometrii czy algebry, i pomagamy im dojść po wielu doświadczeniach do własnego sposobu rozwiązania. Na przykład, jeśli dziecko mierzy wszystkie prostokąty w pokoju: stoły, okna, książki i tak dalej, w celu zmierzenia powierzchni, będzie ono również z łatwością

potrafiło zapisać i lepiej zrozumie wzór na pole powierzchni prostokąta $S=a*b$, gdzie a i b to długości boków prostokąta.

Na każdym poziomie nauczania, zaczynając od pierwszej klasy aż po szkołę średnią, dzieciom pokazuje się państwowe wymagania matematyczne, tak jak z każdego innego przedmiotu. Dzieci uczą się planować i rozkładać swoją pracę. Każde dziecko decyduje o najlepszym sposobie i harmonogramie poprzez próby i błędy, z pomocą dorosłego, w zależności od stylów nauczania i zainteresowań. Dzięki temu dzieci uczą się planowania, rozkładania pracy, operowania czasem oraz odpowiedzialności.

Kiedy zapewnimy dzieciom takie solidne, namacalne podstawy i damy im możliwość zobaczenia związku pomiędzy geometrią i matematyką a światem rzeczywistym, to będzie im znacznie łatwiej pracować z kartką i ołówkiem w ręku robiąc wszystko w swojej wyobraźni, kiedy nadejdzie na to czas.

Dzieje się tak ponieważ dzieci wiedzą, że te kroki są tylko tym ... krokami, które zaprowadzą je na nowy poziom rozumowania zachwycającego świata matematyki i nauki.

Rozdział 20

Przygotowanie otoczenia do nauki – Dziecko Świata, lata 3-12

PRZYGOTOWANIE OTOCZENIA

Nieustanne przygotowanie i adaptacja otoczenia do ciągle zmieniających się potrzeb i tendencji dorastających dzieci jest jednym z podstawowych zadań w edukacji i wychowaniu dzieci zaproponowanym przez Marię Montessori. Na pierwszym miejscu stawia się bezpieczeństwo, a następnie odpowiednie wsparcie dla swobody ruchu, badań, dokonywania wyborów, koncentracji, tworzenia, wykonania wszystkich zadań sekwencyjnie. To wszystko przyczynia się do optymalnego rozwoju dziecka.

Możliwość powiększenia przestrzeni do nauki i pracy w domu lub szkole o ogród lub werandę wpływa bardzo pozytywnie na rozwój umysłowy i fizyczny dziecka.

Naturalne materiały zamiast plastikowych, zwrócenie uwagi na prostotę, stonowane kolory, rośliny, piękno – wszystko to wzmacnia umysłowe i fizyczne zdrowie zarówno dziecka jak i dorosłego. Aby okazać szacunek dla rozwijającego się w dziecku zmysłu piękna, aby wspierać jego rosnącą samodzielność, a także by zainspirować go do wyteźonej pracy, otoczenie przygotowujemy z najlepszych możliwych i dostępnych materiałów.

WIEK 3-6:

Dzieci w tym wieku często wolą pracować na podłodze zamiast przy stole – na dywanikach lub kawałkach dywanu, które można rozwijać i odkładać kiedy nie są używane. Rozłożone dywaniki wyznaczają miejsce pracy, podobnie jak robi to stół. W klasie czy w domu, zabawki, książki, materiały powinny być atrakcyjnie wyłożone na tackach lub w koszykach, które stoją na półkach uporządkowane zgodnie z tematem – język, matematyka, geografia, historia, nauki ścisłe, muzyka i sztuka itd. Każdy przedmiot ma swoje stałe miejsce tak, aby dzieci wiedziały, gdzie mogą go znaleźć i gdzie mogą go odłożyć dla następnej osoby kiedy skończą. Stoły i krzesła powinny być tak wyprofilowane, aby wspierać odpowiednią postawę podczas siedzenia, która jest ważna w każdym wieku.

WIEK 6-12:

W tym wieku dziecko angażuje się w wiele projektów i potrzebuje miejsca takiego jak schowek lub specjalny kącik czy szafkę, gdzie może trzymać swoje prace. Potrzebuje przestrzeni, w której znajdzie ciszę, lub możliwość mówienia. To zależy od dziecka i tego, czego ono potrzebuje, aby się skoncentrować i pracować. Podczas gdy dla dzieci w wieku 3-6 lat świat został “wniesiony” do ich *domu dziecięcego*, w wieku 6-9 lat dzieci zaczynają wychodzić do świata: chodzić na wycieczki do sklepów warzywnych na zakupy potrzebne do zrobienia projektów kulinarnych, dostarczać zapasy papiernicze do klasy, robić wywiady do różnych projektów, odwiedzać muzea i tak dalej. Dlatego też przygotowane otoczenie zawiera znacznie więcej doświadczeń ze świata poza szkołą czy domem.

OTOCZENIE W DOMU

W organizowaniu otoczenia dziecka w domu powinniśmy pamiętać o dwóch ważnych rzeczach.

1. Miejsce w każdym z pokoi na kilka, specjalnie wybranych rzeczy dla dziecka: Przy drzwiach frontowych niska ławka do siedzenia i miejsce na powieszenie płaszczy i trzymanie butów. W salonie miejsce na książki i zabawki dziecka – starannie i atrakcyjnie zorganizowane. Przemyśl wszystkie aktywności, które mają miejsce w domu (zmywanie, pranie, wieszanie prania, zmiatanie itd.) i postaraj się tak zorganizować przestrzeń, aby włączyć w nie swoje dzieci. Przemyśl narzędzia, których używasz i sprawdź czy są one bezpieczne i wygodne do użycia przez dzieci.
2. Nie wyjmuj zbyt wielu zabawek i książek w jednym momencie. Wystarczą te, którymi dziecko się zajmuje. Dobrym pomysłem jest zmiana rotacyjna – zabieranie tych książek i zabawek, które nie są już używane przez dziecko i odkładanie ich do schowka na pewien czas. Dzieci rosną, zmieniają się i potrzebują naszej pomocy w utrzymaniu ich otoczenia odpowiednio przestronnym i dającym spokój.

OTOCZENIE I UMYŚL

Każdy z nas niezależnie od wieku jest pod wpływem swojego otoczenia. Zwyczaj organizowania swojego otoczenia zmniejsza stres i pomaga w rozwoju zorganizowanego, efektywnego i kreatywnego umysłu. Dziecko włączane do porządkowania otoczenia, czy to w szkole czy w domu, które uczy się wybierać kilka ulubionych rzeczy zamiast zbierać stosy nieużywanych zabawek, książek i tak dalej, na wiele sposobów otrzymuje pomoc w nabywaniu dobrych nawyków w pracy czy umiejętności koncentrowania się, a jego umysł pozostaje czysty i niezagracony.

DOROSŁY

Model rodzica jest zawsze najważniejszym elementem otoczenia. Dziecko uczy się poprzez obserwację tego, co robimy, a nie poprzez to, co i ile mówimy.

Rozdział 21

Rodzice i Nauczyciele–Dziecko Świata, lata 3-12

Starszy brat pomaga młodszemu wydmuchać nos

*Nigdy nie uczę swoich uczniów;
Próbuję im tylko wprowadzić warunki,
w których mogą się uczyć.* – Albert Einstein

“MATERIAŁY MONTESSORI”

Od momentu kiedy ludzie zaczęli przychodzić do sklepu Michaela Olafa, ponieważ byli zainteresowani “Materiałami Montessori” przygotowaliśmy przegląd dwóch kategorii tych materiałów.

Materiały dydaktyczne: Są to materiały opracowane przez Marię Montessori i wykorzystywane w szkole. Należą do nich między innymi materiały do kształcenia zmysłów (kolorowe tabliczki, różowa wieża, cylindry do osadzania itd.), materiały matematyczne (kolorowe pręciki, kostka dwumianowa itd.), materiały językowe czy materiały do edukacji kosmicznej. Produkowane są one przez certyfikowanych lub

niecertyfikowanych producentów na całym świecie. Były one testowane i sprawdzają się w pracy w szkole przez ostatnie 100 lat.

Materiały te nie są zbyt użyteczne w domu, ponieważ praca z nimi powinna odbywać się pod okiem nauczyciela, który zna ich wykorzystanie tak, aby odpowiedzieć na potrzeby rozwojowe dziecka.

Materiały z katalogu *Dziecko Świata* są przewidziane do pracy w domu i nie wymagają specjalnych nauczycielskich kwalifikacji.

Materiały ‘wyszperane’ bądź wykonane przez dorosłego: Podczas szkolenia nauczyciel uczy się analizować kulturę danego regionu w celu znalezienia lokalnych materiałów lub stworzenia materiałów dla klasy. Uczy się jak znaleźć najlepsze lokalne książki, tacki, narzędzia do sprzątania itd. Materiały te mają ułatwić dziecku dostrzeżenie szczególnego piękna i życia codziennego w miejscu, w którym mieszka. Tworzą one piękne i niepowtarzalne otoczenie zamiast przesyconego ilością nudnego widoku.

Rodzice mogą zastosować podobną zasadę w swoim domu, przygotowując otoczenie do nauki odpowiadające potrzebom całej rodziny. W katalogach Michaela Olafa oferujemy przykłady wysokiej jakości rzeczy, które można wykorzystywać w domu i w szkole. Największą pomoc jaką firma Michael Olaf ofiarowała rodzicom i nauczycielom było odnalezienie bogatych kulturowo książek, materiałów do szkoły i do domu odpowiadających różnym dziedzinom: muzyka, sztuka, historia, geografia, fizyka, biologia. Znani jesteśmy również dzięki jakości mebli, zabawek, gier, puzzli, materiałów do praktycznego życia i książek. Wszystko co oferujemy jest przyjazne i użyteczne dla rodziców w domu oraz wykorzystywane w programie metody Montessori w szkołach.

Efekt Supermarketu: Wielu rodziców czuje się przymuszonych do zakupu większej ilości materiałów niż potrzeba. Jest to nie tylko strata pieniędzy lecz również szkodliwa ingerencja w rozwój dziecka. W klasach Montessori, gdzie jedynymi materiałami do pracy są materiały zaprezentowane przez nauczyciela dzieci są szczęśliwe, skoncentrowane i potrafią dłużej skupić się nad wykonywanym przez siebie zadaniem.

Osiągają również najlepsze wyniki. Podobnie jest w domach, gdzie dzieci pracują wedle metody Montessori. Mniej znaczy lepiej. W katalogu Michaela Olafa zrezygnowaliśmy z przeglądu wielu książek i materiałów chociaż były one dostępne na przecenie w innych dobrze znanych katalogach. Naszym celem jest stworzenie standardu jakości i zaprezentowanie przeglądu najlepszego, najspokojniejszego i najpiękniejszego nauczania oraz otoczenia dla dzieci.

RODZICE/NAUCZYCIELE

W naszym codziennym życiu stale uczymy nasze dzieci poprzez nasze własne słowa, myśli i zachowanie. Edukacja jest czasami wąsko definiowana jako nauka matematyki, języka, nauk ścisłych, sztuki. Najważniejsze z przedmiotów jakie powinniśmy wspierać to: jak być szczęśliwym, jak być wyrozumiałym przyjacielem, jak wyrażać naszą troskę poprzez myśli i dobre maniery, jak identyfikować problem i ciężko pracować, żeby go rozwiązać, wiedzieć jak stać się szczęśliwym. To nie tylko fakty, ale musimy pomóc naszym dzieciom rozwijać miłość do nauki, zdolność do podejmowania inteligentnych i odpowiedzialnych wyborów, umiejętność koncentracji i skupienia oraz poświęcenia się w celu wykonania zadania dla własnej, a nie czyjejś satysfakcji.

KONCENTRACJA/ SKUPIENIE

Wielkim odkryciem doktor Marii Montessori był fakt, że dziecko po okresie głębokiej koncentracji i kontemplacji na zadaniu jest bardzo szczęśliwe i chętne do pomocy innym. Prawdopodobnie zależność ta występuje u dorosłych, którzy codziennie starają się znaleźć czas na modlitwę lub medytację. Postrzegamy ich jako osoby szczęśliwe, bardziej spokojne i w pewien sposób lepsze od ludzi, którzy w pośpiechu przechodzą z jednego zadania w kolejne. Żadne lekcje czy książki na temat moralności, nagrody czy odznaczenia, które mają zewnętrzny wpływ na nasze szczęście nigdy nie dawały takiego dobrego efektu jak dobry sen w nocy lub długa skoncentrowana praca lub kontemplacja, podczas której umysł może przetworzyć to, co wydarzyło się w ciągu dnia, rozwiązać problemy na głębszym poziomie i stać się szczęśliwym. Najważniejsza rada dla rodziców

i nauczycieli, jaką możemy zaoferować to: Nieustannie szukajcie tych momentów koncentracji i kontemplacji u waszych dzieci i starajcie się ich nie przerywać.

INSTYNYKT DZIECKA

Instynkt dziecka popycha go do okrywania i absorbowania środowiska w celu tworzenia własnej osobowości. Możemy zadbać o to, by umożliwić dziecku jak najwięcej motywów do odkrywania. Możemy stworzyć cudowne środowisko, uczyć się obserwować i interpretować zachowanie naszego dziecka, aby potrafić rozpoznawać jego potrzeby i usunąć się w cień, gdy nie jesteśmy potrzebni!

ŚWIEŻE SPOJRZENIE

Jedną z najważniejszych umiejętności do zdobycia dla dorosłego to zdolność spojrzenia na każde dziecko jako na nową osobę każdego dnia. Przymknijmy oczy na przeszłość i starajmy się widzieć jego potencjał do rozwoju. To również najlepsza droga patrzenia na siebie. Dorosły wiele musi wymagać od siebie, aby odkryć i odpowiedzieć na wszystkie potrzeby dziecka. Dlatego też wierzymy, że pewien czas, prawdopodobnie na początku dnia, powinien on poświęcić na psychiczne przygotowanie się do tej pracy. Może to uczynić na wiele sposobów: poprzez modlitwę, medytację, spacer. Dzięki temu weźmie głęboki oddech i będzie potrafił zmierzyć się z kolejnym dniem z poczuciem świeżości i życia terażniejszością. Jeśli będziemy zrównoważeni, nasze interakcje z dziećmi będą bardziej przyjemne. Jesteśmy rodzicami, dziadkami, nauczycielami, przyjaciółmi lub adwokatami dzieci, ponieważ troszczymy się o innych. Niezależnie od tego jak bardzo staramy się być doskonali, musimy nauczyć się nie marnować czasu na rozmyślania typu 'gdybym tylko wiedział wcześniej'. Musimy uczyć się śmiać, pozbierać do kupy i zaczynać od nowa. Mamy nadzieję, że Dziecko Świata jest pomocne w nauce radowania się z roli rodzica czy nauczyciela. Będziemy kontynuować dzielenie się tym, czego nauczyliśmy się o dzieciach, rodzinach, nauczaniu i życiu.

0-6 LAT, CHŁONAĆCY UMYŚŁ

W tym wieku dzieci absorbują całościowo otaczający je świat. Modelując zachowania dzieci, nie ma sytuacji, w której będziemy zbyt mili, uprzejmi, okażemy zbyt dużo szacunku – zawsze możemy okazać więcej. Gdy nasze dzieci oddajemy w opiekę, musimy oczekiwać od innych dorosłych, mających wpływ na nasze potomstwo, najwyższych standardów.

Otoczenie dla dzieci w wieku 3-6 nazywa się Casa dei Bambini (Dom Dziecięcy), ponieważ zdecydowanie różni się ono od tradycyjnego przedszkola. Aby wyobrazić sobie tę różnicę pomyślcie o tym jak przyjmujecie swoich przyjaciół w swoim własnym zapraszającym, wygodnym i przyjemnym domu. Czy swoim gościom we własnym domu narzucilibyście siedzenie cicho w rzędzie, położenie rąk na stoliku i zamknięcie ust? Czy raczej witając każdego gościa indywidualnie zapraszalibyście go do tego, aby czuł się w waszym domu swobodnie. Ponadto oferowalibyście swoim gościom specjalnie przygotowane interesujące zajęcia, pewnie jedzenie? Czy wyznaczalibyście w swoim domu rzędy krzeseł i stołów naklejając karteczki, gdzie każdy powinien usiąść? Czy raczej zaaranżowalibyście wnętrze domu w obrazy, wygodne krzesła, kwiaty i ciepłą muzykę? Jeśli pojawiłby się u was gość, skrajnie wykończony to czy nakłanialibyście go do pracy? A może raczej porozmawialibyście z nim prywatnie i zaoferowalibyście jakieś relaksujące zajęcia? Czy gdy wasi goście siedzą wygodnie i dobrze się bawią, to czy przerywalibyście im i wymagali, aby podeszli i usiedli w koło, ponieważ macie im coś do pokazania, coś bardziej interesującego niż każde zajęcia, jakie mogliby oni w tym czasie wykonywać? Co w przypadku, gdy wasz gość jest zmęczony lub głodny, bądź też głęboko pochłonięty jakimś innym zajęciem. Dzieci w wieku 0-6 lat są zapraszane do wykonywania pewnych zadań, ale nigdy nie wymagamy od nich udziału. Są tylko dwie reguły w klasach dla dzieci w wieku 3-6 lat:

1. Nie przeszkadzamy komuś (innym dzieciom i nauczycielowi), kto jest skoncentrowany
2. Każdy może pracować z materiałem, którego cel jest mu zrozumiały – uczy się jego funkcji od nauczyciela lub innego dziecka.

Dorosły dokładnie obserwuje dziecko, tak aby odpowiedzieć na jego psychiczne, umysłowe, duchowe i emocjonalne potrzeby. Kiedy dziecko zachwyci się jakimś zajęciem i zaczyna się nad nim koncentrować, dorosły szanuje jego wybór i czas koncentracji i nie przeszkadza. Zasad panujących w klasie, takich jak odkładanie swojej pracy na miejsce bez przeszkadzania komuś innemu, dzieci uczą się raczej przez ciekawe zabawy niż przez upominanie. W tym wieku dajemy dziecku, które jest chętne do chłonięcia doświadczeń, podstawowe elementy wszystkich przyszłych przedmiotów – biologii, geografii, geometrii, matematyki, muzyki i języka.

6-12 LAT

To czas bardzo stabilny i bardziej intelektualny. Dziecko w wieku 6-12 interesuje się sposobami funkcjonowania społeczeństw, jak one powstały. Dzięki swojej wyobraźni chce ono badać zarówno przeszłość, jaki i najdalej sięgające przestworza kosmosu, aby zobaczyć i zrozumieć czym jest wszechświat i jak wygląda rozwój ludzkości. Dziecko może zrobić niesamowite postępy intelektualne otwierając się na społeczeństwo i próbując funkcjonować samodzielnie w szkole i poza nią. W ostatnich latach ten przedział wiekowy czasami dzielony jest na dwa: 6-9 lat (niższe podstawowe) i 9-12 lat (wyższe podstawowe). Mając doświadczenie pracy w sześciu różnych miejscach z dziećmi w przedziale wiekowym 6-12 lat jestem przekonana, że wyodrębnianie dwóch grup ogranicza dziecko. Jeśli rozpiętość wiekowa jest szersza (uczyłam w grupie 5-13 lat ze wspianymi wynikami) dzieci mają kontakt z niesamowitym zakresem materiału, a więc mają więcej możliwości na wzmocnienie własnej wiedzy poprzez przekazywanie jej innym dzieciom. W takich warunkach grupy zwykle są bardziej samodzielne, a czas skoncentrowanej pracy dłuższy. Zachęcam każdego nauczyciela, który jeszcze nie próbował pracy w grupie z taką rozpiętością wiekową, aby spróbował. Słyszałam od wielu nauczycieli, którzy spróbowali, że praca w takiej grupie jest łatwiejsza dla dorosłego, a doświadczenie dużo bardziej satysfakcjonujące. Jedyny problem jaki napotkałam w pracy w takiej rozpiętej wiekowo grupie to brak zajęcia! Często w tym czasie grałam sobie na pianinie lub koncentrowałam się na swojej pracy gdzieś z boku

kiedy dzieci były skupione na swojej – zajęcia te inspirowały dzieci do dalszych osiągnięć.

12-18 LAT

Nazwa “szkoły” Montessori dla dzieci w wieku 12-15 lat to Erdkinder – Dzieci Ziemi. Poza kilkoma “kompromisami miastowymi” istnieje prawdziwa **Szkoła Montessori w Ohio**. Więcej informacji na ten temat możecie znaleźć na stronie Michael Olafa www.michalelolaf.net. Nacisk w takiej szkole musi być na potrzeby i tendencje młodego człowieka, a nie na akademickie wymagania dzisiejszych czasów. Świat zmienia się zbyt szybko dla nas, abyśmy mogli zakładać, co nasze dzieci będą potrzebowały wiedzieć nawet za dziesięć lat. Wiemy natomiast, że będą one potrzebowały wiedzieć jak być szczęśliwym, miłym, podejmować inteligentne decyzje, rozwiązywać problemy, pomagać sobie wzajemnie i radować się z wykonywania dobrej pracy w każdym zawodzie. Dziecko, które doświadcza niezależności – chodzi samodzielnie do sklepu z warzywami, szuka książek w publicznej bibliotece, wchodzi w relacje z ludźmi z poza szkoły i rodziny – pod koniec stabilnego okresu 6 lat do 12 – będzie miało lepszą szansę na szczęśliwe doświadczenie transformacji z wieku dojrzewania do dorosłego życia: pójścia na studia, przejścia do świata dorosłych, zarabiania na swoje utrzymanie.

NA WSZYSTKO JEST CZAS

Nie jest dobrze popychać dzieci na kolejny poziom jeśli nie są one do tego gotowe. Ale również nie jest dobrze dla nas trzymać lub cofać dzieci, kiedy są gotowe iść dalej. W każdym wieku niepotrzebna pomoc jest przeszkodą w rozwoju. Maria Montessori mówi w imieniu dziecka, kiedy przedstawia jego pragnienie: *Proszę, pomóż mi to zrobić samodzielnie!*

Zawsze wiedziałem, że Pani Montessori obywa się bez tradycyjnie pojmowanej dyscypliny i ciekawiło mnie jak ona radzi sobie z pokojem pełnym dzieci. Kiedy jednak posłałem mojego trzyletniego syna do szkoły Montessori na kilka godzin rano zauważyłem bardzo szybko, że stał się bardziej zdyscyplinowanym człowiekiem... Potrzebne do tego odkrycia pedagogiczne wymagają geniuszu ale nauczyciele, którzy

te odkrycia powinni wprowadzać w życia nie muszą być geniuszami. Potrzebują oni tylko odpowiedniego rodzaju treningu, wraz z pewnym stopniem sympatii i cierpliwości, które w żadnym wypadku nie są czymś niezwykłym. Podstawowa idea jest prosta: odpowiednia dyscyplina nie jest zewnętrznym przymusem, ale jest zwyczajem umysłu, który prowadzi spontanicznie do pożądanej aktywności, a nie do niepożądanego zachowania. Zdumiewający jest natomiast wielki sukces Marii Montessori, która odnalazła techniczne metody wprowadzenie tej idei do edukacji. Za jej sukces należy jej się najwyższa nagroda.– Bertrand Russell, O wychowaniu. Ze specjalnym uwzględnieniem wczesnego dzieciństwa

SZKOŁA MONTESSORI – NAUCZYCIEL

Najważniejszą rzeczą, jaką powinniśmy wziąć pod uwagę decydując się na utworzenie klasy Montessori jest nauczyciel. Tak jak od nauczyciela biologii nie można oczekiwać tego, że może nauczyć języka francuskiego, tak nauczyciel, który nie posiada treningu Montessori nie może uczyć według zasad “Montessori”. Podejście Montessori do nauczania jest niesamowicie wymagające, ale w równym stopniu ekscytujące i dające satysfakcję. Szkoły Montessori udowodniły swój sukces na całym świecie wśród wszystkich dzieci (niewidomych, utalentowanych, niepełnosprawnych, bogatych, biednych) jak również w różnych środowiskach (od obozów dla uchodźców, biednych dzielnic po eleganckie szkoły w prywatnych domach).

SZKOŁY MONTESSORI: KILKA ELEMENTÓW PRAKTYKI MONTESSORI

- 1. Wielowiekowe grupy oparte na okresach rozwoju:** występują 3 lub 6 letnia rozpiętość wiekowa pomiędzy dziećmi w jednej grupie, a dzieci mają tego samego nauczyciela przez wszystkie lata.
- 2. Trzygodzinne okresy pracy:** W każdym wieku dzieci mają minimum jedną trzygodzinną sesję każdego dnia. Jest to czas, w którym nikt im nie przeszkadza i nie muszą brać udziału w żadnej grupowej aktywności. Taka praca jest bardzo potrzebna i daje rezultaty, z których słynie metoda Montessori w edukacji. Kiedy dzieci skończą absorbującą je pracę stają się wypoczęte i głęboko zadowolone.

Wygląda to tak jakby coś się w nich przemięło, co prowadzi je do wszystkich późniejszych zdolności. Odkrywają one lepszą część siebie. Wykazują większą uprzejmość dla każdego, chętnie pomagają innym i wydają się być pełne dobrej woli.

- 3. Przygotowane otoczenie:** Otoczenie jest logicznie zaaranżowane i zawiera różne kącki dla różnych przedmiotów do nauki. Nie ma podręczników. Zamiast tego są zatwierdzone materiały dydaktyczne i bogaty wybór książek oraz aktywności. Rola nauczyciela, ponieważ dziecko uczy się systematycznie zbierać informacje z różnych źródeł zamiast otrzymywać je od niego, polega na przygotowaniu i nieustannym przystosowywaniu otoczenia, tak aby dziecko mogło powiązać ze sobą informacje z lekcji, ułatwiając mu odkrywanie i rozwój kreatywności.
- 4. Metoda Nauczania:** Dzieci mają zawsze swobodę poruszania się po sali, a pracować z materiałem mogą bez ograniczeń czasowych. Rzadko zdarza się, żeby dwoje lub więcej dzieci uczyło się w tym samym czasie tej samej rzeczy. Dzieci uczą się bezpośrednio z otoczenia i od innych dzieci – oraz z łatwych do zrozumienia, indywidualnych prezentacji nauczyciela. Dziecko jest obserwowane naukowo, obserwacje są następnie studiowane przez nauczyciela. Nauczyciel zwykle uczy jedno dziecko w danym czasie, okazjonalnie uczy małe grupy. Bardzo rzadko daje lekcje dla całej grupy. Nauczyciel wprowadza dzieci w podstawy matematyki, języka, sztuki i nauk ścisłych oraz prowadzi on każde dziecko w trakcie jego badań i odkryć skupiając się na jego zainteresowaniach i zafascynowaniu przedmiotem. Pracę w większych grupach można zauważyć, gdy formowana jest nowa klasa lub na początku roku szkolnego. Zanika ona stopniowo wraz z coraz większym zdobywaniem niezależności przez dzieci. Dzieci uczą się poprzez indywidualną pracę, poprzez współdziałanie w samodzielnie utworzonych grupach projektowych, a także poprzez niesamowitą liczbę aktywności, które dzieją się wokół nich w ciągu dnia (każde dziecko pracuje nad czymś innym, co można obserwować i poprzez to zainteresować się nowym tematem).

5. **Rozmiar Klasy:** Najbardziej udane klasy dla dzieci w wieku 3-6 i 6-12 lat, jeśli nauczyciel posiada autentyczne wykształcenie w tej metodzie, to takie, które liczą 30-35 dzieci na jednego nauczyciela, plus jednego asystenta, który nie uczy. Liczba ta osiągnięta jest stopniowo w czasie. System ten zapewnia dużą różnorodność osobowości, stylów nauczania i pracy w tym samym czasie. Taki rozmiar klasy jest możliwy, gdyż dzieci uczą się od siebie nawzajem i pozostają pod opieką jednego nauczyciela przez okres od 3 do 6 lat. Chociaż prawo czasem zakazuje takiej liczby dzieci, w kilku stanach na to zezwolono (w Stanach Zjednoczonych).
6. **Powiązany zakres nauki :** Wszystkie przedmioty się przeplatają: historia, sztuka, muzyka, matematyka, astronomia, biologia, geologia, fizyka i chemia są powiązane ze sobą i dziecko uczy się według porządku jaki wybierze, w sposób wyjątkowy dla każdego dziecka. W ciągu dnia w tym samym czasie wszystkie przedmioty są nauczane na wszystkich poziomach.
7. **Ocenianie:** Nie ma stopni lub innych form nagradzania lub karania – ani ukrytych ani jawnych. Ocenianie odbywa się na podstawie aktywności, które wybiera dziecko i zapisywanych w trakcie obserwacji notatek nauczyciela. Prawdziwy test sprawdzający działanie systemu odzwierciedlają osiągnięcia i zachowanie dzieci: ich radość, dojrzałość, miłość do nauki, koncentracja i praca.
8. **Wymagania dla dzieci w wieku 3-6:** W tym wieku nie ma akademickich wymagań. Dostarczana jest dzieciom niesamowicie bogata wiedza. Poza osiągnięciami, które w tym wieku uważane są za naturalne, dzieci często uczą się czytać, pisać i liczyć.
9. **Wymagania dla dzieci w wieku 6-18 lat** Poza wymaganiami narzuconymi przez państwo lub uczelnię dotyczącymi stopni i minimalnego czasu nauki nie istnieje wymagany program nauczania. Uczniowie powyżej 12 roku życia tworzą jedno lub dwu tygodniowe kontrakty z nauczycielem, aby zbalansować czas pracy i nauczyć się metod zarządzania czasem. Dzieci w wieku od 6 do 12 lat

mogą w swoim otoczeniu znaleźć aktywności, które zwykle wprowadza się dopiero na studiach.

10. **Styl nauczania** Wszystkie rodzaje inteligencji i style uczenia się są wspierane i szanowane.
11. **Socjalizacja/Edukacja charakteru:** Dbłość o rozwój osobowości i charakteru dziecka jest co najmniej równie ważna jak jego rozwój akademicki. Dzieci dostają możliwość dbania o siebie samych, o siebie nawzajem oraz o otoczenie – prace w ogrodzie, gotowanie, budowanie, poruszanie się z gracją, uprzejme zwracanie się do siebie, wykonywanie pracy społecznej itd.
12. **Wyniki:** Patrząc na wyniki musimy być pewni, że klasa którą oceniamy jest prowadzona przez wykwalifikowanego nauczyciela. Wykorzystywanie Metody Montessori bez owego przeszkolenia nie da odpowiednich wyników.

Krótką Biografia Marii Montessori

Maria Montessori urodziła się we Włoszech w 1870 roku. W trakcie swojej pracy w klinice psychiatrycznej na Uniwersytecie w Rzymie rozwinęła ona swoje zainteresowanie dotyczące opieki nad dziećmi i przez kilka lat pisała i mówiła na ten temat. W wieku 28 lat została dyrektorem szkoły dla dzieci upośledzonych umysłowo. Po dwóch latach pracy z tymi dziećmi, które początkowo były uważane za niezdolne do nauki, pod jej kierownictwem zdołały napisać egzamin szkolny razem z normalnymi dziećmi i zdały go pomyślnie. Wychowawcy nazwali doktor Montessori cudownym pracownikiem. Jaka była jej odpowiedź? Jeśli upośledzone dzieci mogą osiągnąć poziom normalnych, Montessori chciała studiować potencjał dzieci normalnych. Wróciła na uczelnię, żeby studiować antropologię i psychologię. W 1907 Maria Montessori została poproszona o zajęcie się ok. pięćdziesięciorgiem dzieci z brudnych ulic dzielnicy San Lorenzo – slumsów w mieście Rzym.

Jak inni wierzyłam, że aby wpoić w dziecku ducha pracy i pokoju niezbędne jest zachęcenie go przez pewnego rodzaju zewnętrzne nagrody, które schlebiałyby jego podłym uczuciom takim jak obżarstwo, próżność czy egoizm. Byłam głęboko zaskoczona, kiedy odkryłam, że dziecko, któremu pozwolono na uczenie się odrzuca te

niższe odruchy. Namawiałam wtedy nauczycieli, by wycofali używanie tych pospolitych nagród i kar, które przestały już dawno nadawać się dla naszych dzieci, a następnie zawężili swoje działanie do delikatnego kierowania tych dzieci do odpowiedniej dla nich pracy.

Wiadomość o jej wspaniałym sukcesie bardzo szybko rozniosła się po całym świecie i ludzie z bardzo daleka przyjeżdżali, żeby zobaczyć dzieci na własne oczy. Sama Montessori była jednak tak samo zaskoczona i zafascynowana jak odwiedzający Casa dei Bambini goście.

Wyobraźmy sobie, iż istnieje planeta bez szkół lub nauczycieli, gdzie nauczanie nie jest znane, a jednak jej mieszkańcy poprzez codzienne życie i poruszanie się dowiadują się wszystkich rzeczy, a w ich umysłach odbywa się cały proces nauczania.

Myślicie pewnie, że przesadzam? Oczywiście, to wydaje się dziwaczne, a jednak jest rzeczywistością. To sposób, w jaki uczy się dziecko. Taką właśnie ścieżką dziecko podąża. Uczy się wszystkiego bez świadomości, że jest to nauka. Stopniowo przechodzi od nieświadomości ku świadomości, krocząc ku coraz większej radości i miłości.

Po II wojnie światowej, kiedy to edukacja dla pokoju się nasiliła, Doktor Montessori była dwa razy nominowana do Pokojowej Nagrody Nobla. Kiedy zauważyła, że odpowiadanie na potrzeby dziecka to również odpowiedź na potrzeby świata ustanowiła Kosmiczną Edukację dla dzieci w wieku 6-12 lat. Kosmiczna edukacja to stopniowe odkrywanie przez dziecko w czasie jego dzieciństwa zależności pomiędzy wszystkim rzeczami na Ziemi w przeszłości, w teraźniejszości i przyszłości.